زنجیرەی پەروەردەیی

(٩)

دیاردەی ساردبوونەوە لە دین

نیشانەو هۆکارو چارەسەر

لەڕێی خوادا دەبەخشرێ‌و نافرۆشرێت

بسم الله الرحمن الرحيم

ه :

*سەرجەم موسڵمانان بەگشتیو بانگخوازەکانیان بە تایبەتی.

*پێشکەش بەوانەی لە کێڵگەی ڕابوونی ئیسلامیدا بێ باکانە شانیان داوەتە ژێر باری قورسی ئەم کاروانەو گوێ نادەنە شالاوی لۆمەو دژایەتیو ساردکردنەوەو ترساندن.

*بە هەموو ئەوانەی گوێ لە حەق دەگرن و تامەزرۆن خێرا کاری پێ بکەن. تاهەنگاوەکانیان شەرعی ترو ئامانجدارتر بێت.

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله وعلى أله وصحبه ومن والاه.....

ساردبونەوە لە دین لە دیارترین ئەو دەردە کوشندانەیە کە ئەمڕۆ کۆمەڵگەی موسڵمانانی گرتۆتەوەو ترسناکترین نەخۆشی‌یە کە توشی تاکی موسڵمان دەبێت. لەوەش ترسناکتر ئەوەیە زۆر کەس هەستی پێناکات تا کار لە کار دەترازێ‌و جڵەوی خۆی لە دەست دەدات کە ئەو کات هیچ دەرمانێك تیماری دەردی ناکات.

خوێنەری بەڕێز ئەم بابەتەی بەردەستت گەشتێکی خێرایە بەناو هەندێك لە دیاردەو هۆکارو چارەسەری ئەم دەردە سامناکە کە لە چەند وتارێکی دەنگی مامۆستا (ناصر العمر) یەوە وەرگیراوە بەکورتکراوەیی و هەندێ زیادە ڕونکردنەوەی واقیعی کوردستانی لەمەڕخۆمان........

وە ئەم باسەش تەنها بۆ ئەو کەسانە نىیە کە توشی ئەم دەردە هاتوون و بەس، بەڵکو بە تايبەتی ئاراستەی ئەو کەسانەی دەکەم کە چالاکان لە کێڵگەی ڕابوونی ئیسلامی‌و بانگەوازی خوایی‌دا چاپوکانە کار دەکەن لە بانگەوازکارو پەروەردیاران و قوتابیانی زانستە شەرعیەکان و گەنج و لاوان بەگشتی‌و پاشان بۆ ئەو کەسانەی توشی دەردی ساردبونەوە هاتوون.

ئومێدەوارم ئەم بەرهەمە جێی ڕەزامەندی خوای پەروەردگار بێت و پاشانیش ڕێبەرێك بێت بۆ بەرەو هەستانەوەو بە ووزەوە شاندانە ژێر باری پڕ سەروەری ئیسلام...

پێناسەی سست بوون و خاوبونەوە (الفتور)

زانایانی پایە بەرز بە زۆر شێواز پێناسەی ووشەی (الفتور)یان کردووە لەوانە :

لە (المختار الصحاح)دا هاتووە: (الفتور) بریتیە لە ماوەی خاوو لاوازبوون. ابن کثیر دەفەرمویٚ: (المفتر) ئەومادەیەیە کە ئەگەر خورایەوە لاشە گەرم دەکاو سست و خاوی دەکاتەوە. لەبەر ئەمەشە بە شەراب دەوترێت یەکێکە لە خاوکەرەوەکان. وەهەندێك لەو مادە بیٚهۆشکەرو سەرخۆشکەرانەی هەندیٚ خەڵك بەکاری دێنن پیٚی دەوترێت خاوکەرەوە چونکە لاشە سست و لاواز و بیٚ هێز دەکات...

راغب الأصفهانی دەفەرموێت :(الفتور)خاوبونەوەیە دوای چالاکیو نەرم بوونە دوای توندوتۆڵیو لاوازبوونە دوای بەهێزی. خوای گەورە دەفەرموێت: (يا أهل الكتاب قد جاءكم رسولنا يبين لكم على فترة من الرسل). واتە دوای ماوەیەك خامۆشی لە هاتنی پێغەمبەرانی خوا (ﷺ). وەکە دەفەرموێت (لايفترون) واتە: لە چالاکی پەرستن بۆ خوا خاو نابنەوەو ناوەستن.

ابن منظور دەڵێ: وە کە دەڵێن فلأنە شت یان ئاگر یان فلأن کەس توشی فتور بوو، واتە خامۆش بوو دوای گەرم و گوڕیو نەرمو خاوبوەوە دوای توندو تۆڵی.

بەکورتی کەواتە پێناسەی گشتی (الفتور) واتە: تەمبەڵیو خاوو سست بوون دوای توندو تۆڵیو چالاکیو گورج و گۆڵی.

ابن حجر دەفەرموێت: وەرس بوون بریتیىیە لەسەر دەرون گران بوون ودوورکەوتنەوەی خەڵکی لیێ دوای خۆشویستنی ئەمیش دەردێکە توشی هەندێك لە خواپەرست و بانگخوازو قوتابیانی زانستە شەرعیەکان دەبێت .بە جۆرێك کەسەکە لاوازو تەمبەڵ و خاو دەبێتەوەو ڕەنگە وازی لێبهێنێ دوای چالاکیو گەرم و گوڕی، ئەو کەسانەی توشی ئەم دەردی سست بوونە دەبن سێ جۆرن:

١-جۆرێکیان خاوبونەوەکە سەردەکێشێ بۆ وازهێنانی تەواو لەو شتە کە ئەم جۆرەش زۆرن.

٢-جۆرێکی تریان واز لە کارە چاکەکە ناهێنێ بەلأم کەمی دەکاتەوە کە ئەم جۆرەیان زۆرترن.

٣-جـۆری سـێیەم دوای ماوەیـەك خاوبونـەوە گـەرم دەبێتەوەو دەگەڕێتەوە سەر نزیکی حاڵەتی یەکەمی، کە ئەم جۆرە کەسانە زۆر کەمن.

دیـارە جگـە لـەم جۆرانـەی (ابـن حجـر) بەڕەحمـەت بێـت باسی کرد جۆرێکی تریش هەیە کە تـوش بـوو بـەم دەردە تەواو لە ڕێگەی حەق لائەدات و بە یەکجاری دەردی کاری دەبێت ـ پەنا بە خوا ـ

<u>بەڵگە لە قورئان و سوننەتدا</u>

لـە قورئـان و فـەرمودەدا زۆرجـار ئامـاژە دراوە بـەم حاڵەتـە بەڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ:

١-خـوای گـەورە دەربـارەی فریشـتەکان دەفـەرموێ: (یسبحون الليل والنهار لايفترون). **واتـە: شـەوو ڕۆژ تەسبیحاتی خوای گەورە دەکەن و لاوازو ماندو نابن.**

٢-وەدەفەرموێت: (لايسأم الأنسان من دعاء الخير....).

٣-وە دەربارەی خەسڵەتی باوەڕداران دەفەرموێت: (وما ضعفوا وما استكانوا والله يحب الصابرين).

٤-وه لـه بـارەی ئـەهلی ئـاگرو سـزاكەيانەوه دەفـەرموێت: (لايفتر عنهم وهم فيه مبلسون).

٥-وەدەربـارەی قـەرز نوسـين دەفـەرموێت: (ولا تســأموا أن تكتبوه صغيرا أو كبيرا الى أجله).

وەئەنەسـى كـوڕی مالیـك دەفـەرموێت: پێغەمبـەری خوا(ﷺ) هاتە مزگەوت و بينی پەتێكی درێژ بەستراوە بە دوو پايــە لــە پايــەكانی مزگــەوت لــە شـێوەی تــەناف. فەرمووی ئەم پەت و تەنافە چیيە ؟ ووتيان: هی زەينەبە (خێزانـی پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) كـاتێ مانـدو لاواز دەبـێ خۆی دەدا بەسەريدا . پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: (لا حلوا ليصلي أحدكم نشاطه فاذا فـتر فليرقـد). واتـە: نـەخێر ئـەو پەتـە بكەنـەوە بـا هەريـەك لـە ئێـوە كـاتی چوسـت و چالاكی شەونوێژ بكات. خۆئەگەر ماندو بوو بابنوێت.

وعن ابو هريرة (رضي الله عنه) قال : قال رسول الله (ﷺ): (ان لكل شيء شرة ولكل شرة فترة فان صاحبها سـدد وقـارب فأرجوه ، وان أشير اليه بالأصابع فلا تعدوه).

وەدەفـەرموێت (لكل عالم شرة. ولكل شرة فترة. فمن فتر الى سنتي فقد نجا والا فقد هلك).

واتــە: هــەموو كــارو بــارو چــاكەيەك يــان هــەموو زانايــەك ماوەيەكی گەرم و گوڕی و چوست و چالاكیيەكی هەيـە. وەهەموو چالاكيەكيش خاوبونـەوەو ساردبوونەوەی هەيـە لەپاشــیيەوە. جــا هەركەســێك خاوبونەوەكــەی بـــەرەو سـوننەتی مـن بـوو وە خـۆی چـاك كـردو شـەرعيانە بـيری كردەوە ئەوە ڕزگاری بووەو ئوميێدتان پێـی هـەبێ .بەلاّم ئەگەر لـە شـەرع دەرچـوو كەوتـە حەرامەكانـەوەو پەنجـەی خراپەی بۆ ڕاكێشرا ئەوە بە هيلاكا چوەوەو فەوتاوە.

عائيشـــە دەفـــەرموێت: پێغەمبـــەری خـــوا(ﷺ) گەڕايـــەوە ماڵەوە منيش ئـافرەتێكم لـەلا بـوو فـەرمووی: ئەمـە كێيـە؟ ووتم فلاّنــە ئافرەتــەو شــەوان هــەرگيز نــانوێو شــەونوێژ دەكات. ئەويش فـەرمووی: **(عليكم مــن الأعمــال مــاتطيقون فوالله لايمل الله حتى تملوا).** / رواه البخاری

واتە: كـارو كردەوەيـەك ئـەنجام بـدەن كـە لـە تواناتانـدايە. سـوێند بـە خـوا خـوای پـەروەردگار وەرس نابێـت تـا ئێـوە وەرس دەبـن . جـا پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) خۆشەويسـترين كار بەلايەوە ئەوە بووە كـە خاوەنەكـەی بەردەوام بوايـە لـە سەریوەابن مسعود دەفەرموێت: **(ان للقلـوب شـهوة واقبـالا**

وفترة وادبارا . فخذوها عند شهوتها واقبالها. وذروها عند فترتهـا وادبارها).

واتــه: دڵــەكان ئــارەزوو، گــەرم و گــوڕی، هــەروەها چـالاكیو خـاو بوونـەوەو پشـت تیٚكردنیـان هەیـە، جـا لـەكاتی ئارەزووی چاكە هـەبوون و چالاكییەكەیدا كاری پێبكەن و لە كاتی سستی و خاوبوونەوەكەیدا لیٚی گەڕێن و ماندوی مەكەن.

نیشانەو دیاردەكانی ساردبوونەوە

١–لـە دیـارترین نیشـانەی سـاردو خـاو بوونـەوە لـە دیـن بریتییە لە تەمبەڵی كردن لە خوا پەرستییەكاندا: وەك تەمبەڵی كردن لـە نوێـژدا هـەر لەچوون بـەرەو پـیری نوێـژە بەكۆمەڵـەكان تـا گـەر بشچـیٚ ئومێـدەوارە زوو نوێژەكـە تەواو بێت و ئەگەر كەمێك پێشنوێژ دوابكەوێت یان چەند ئایەتێك زیاد بخوێنێت ئیتر ئەم كەسە هەراسان دەبێت. تەمبەڵی كردن لە خێرو چاكە كردن، خوای گەورە لەبارەی دووڕووەكانـەوە دەفـەرموێت: (واذا قــاموا الى الصــلاة قــاموا

کسالی) وە دەفەرموێت: (ولایأتون الصلاة الا وهم کسالی ولاینفقون الا وهم کارهون)

ئیتر مەپرسە چۆن تەمبەڵییەك دەیگرێ لە بۆ ئەنجام دانی نوێژە سوننەتەکان و شەونوێژو نوێژی چێشت هەنگاوو ویترەکان و قورئان خوێندن و زیکر خوێندن کە گەورەترین قەڵاو قەڵغانە بۆ مسوڵمان. وەشەیتانیش بەردەوام وای لێدەکات کاتی زیکرەکانی لەبیر بباتەوەو سەرقاڵی بکات بە شتی ترەوە. کەکاریگەرترین پاڵنەریش بۆ ئەم تەمبەڵی کردنە لە عیبادەتدا بریتیە لە زۆرخواردن. ابن الجوزی دەفەرموێت: زەکەریا پێغەمبەر (علیە الصلاة والسلام) شەوێکیان خەبەری نە بووەوەو شەو نوێژی نەکرد. شەیطان ووتی: ئایا ئەزانی بۆچی ئەم شەو شەونوێژت نەکرد ؟ فەرمووی: نەخێر. ووتی: لەبەر ئەوەی زۆرت خوارد. ئەویش فەرمووی: دەی سا سوێند بەخوا لەمەودوا هەرگیز خواردن زۆرناخۆم پێش خەوتن. شەیطانیش ووتی : دەمنیش سوێند بە خوا لەمڕۆ بەدواوە دوای تۆ ئامۆژگاری هیچ کەسێك ناکەم !!

٢. هەست کردن بەڕەق بوونی دڵ: بەجۆرێك دڵی ڕاناچڵەکێ لەکاتی خوێندنی قورئان و سەردانی گۆڕستان و مردنی خەڵکیداو لەناشتنی مردوو دەگەڕێتەوە وەك هیچ ڕووی نەدابێ. بگرە زۆرکەس لەکاتی ناشتنی مردوودا قسەی دونیایی‌و جگەرە کێشان و پێکەنینیان لێدەبینرێ. ئەمەش بەهۆی زۆری گوناه کردنەوەیە خوای گەورە دەفەرموێت: (كلا بل ران على قلوبهم ما كانوا يكسبون).

وە دەربارە جولەکە دەفەرموێت: (ثم قست قلوبكم من بعد ذلك فهي كالحجارة أو أشد قسوة). بەڵام ئیماندارانی ڕاستەقینە کاتێ ئایەتەکانی خوای گەورە دەبیستن یان یادی خوای گەورە دەکەن دڵەکانیان دەلەرزێ. خوای پەروەردگار دەفەرموێت: (انما المؤمنون الذين اذا ذكر الله وجلت قلوبهم واذا تليت عليهم آياته زادتهم ايمانا وعلى ربهم يتوكلون)

٣.هەست نەکردن بە بەرپرسیارێتی‌و کەمتەرخەمی کردن لەمەدا: خوای گەورە ئەمانەتی دا بە ئاسمانەکان وزەوی و

چیاکان وەریـان نـەگرت و ئـادەمیزاد هـەڵی گـرت. لەبـەر ئـــەوە کەمتەرخـــەمی لەمـــەدا یەکێکـــە لـــە دیاردەکـــانی ســـاردبوونەوە لـــەدین و ئـــەویش شـــێوەی زۆرە لەوانـــە: هـەواڵی هـەژاریو دەست درێـژی کـردن و پێشـێل کـردن و کوشتن و ئەزیەتدانی موسڵمانان دەبیستیٚ لەسەراپای ئەم زەوی یەدا کەچی دڵی ڕاناچڵەکیٚو مووی گرژ نابیٚ...وەك لە بۆسنە لە چیچان لـە فلسطین لـە ....لـە... دەبیستیٚو دەبینـــیٚ چـــی روودەدات دەمـــاری ئیمانـــداریٚتی نـــابزویٚ. ئەگـەر بشـبزویٚ دەسـت ناداتـە کـاری ئیسـلام و بـەردێك ناخاتە سەر بەردێك و وەکو بینـەر خـۆی حسـاب دەکـات و وادەزانـیٚ ئـەو هـەموو بـیٚ شـەرعیو بـیٚ ئابڕوویییـەی لـە وولاٚتـــدا ئـــەنجام دەدریٚ ئـــەم لیٚـــی بەرپرســـیار نیـــەو سزاکەی ئەم ناگرێتـەوە. خـوای گـەورە دەفـەرموێت: (واذا أردنا أن نهلك قرية أمرنا مترفيها ففسقوا فيها فحق عليهـا القـول فدمرناها تدميرا)

٤.سست و لاوازبوونی پەیوەندی برایەتیو خۆشەویستی لـە نێو موسڵماناندا: بـەجۆریٚ تـا دوێنـیٚ کۆمـەڵێکی زۆر موسـڵمانی ناسـیوەو کـاری لەگـەڵ کـردون و پەیوەنـدی

هەبووە لەگەڵیاندا کەچی ئەمڕۆ ئەمە نامێنێ‌و لەجێ ئەو لەیەك وەرسبوون ، پشت لەیەك کردن، بەیەك بێزاربوون جێ‌ی خۆشەویستی‌و برایەتی دەگرێتەوە. کە ئەمەش بەهۆی زۆر گوناه کردن و یاخی‌بوونەوەیە. بەجۆرێ یەکێکیان یان هەردووکیان گوناه وتاوانێکی لێدەوەشێتەوە لەبەر چاوی ئەوی تریاندا سوك دەبێت و لەجیاتی تەوبەکردن زیاتر بەرەو یاخی‌بوون دەچێت و ئەو پەیوەندی برایەتی‌یە فەرامۆش دەکات و دەبێتە هاوەڵی چەند کەسێکی لەخۆی یاخی‌تر. پێغەمبەریش (ﷺ) دەفەرموێت: **(ما تواد اثنان فى الله عزوجل أو فى الأسلام فيفرق بينهما أول ذنب ـــ وفي رواية: ففرق بينهما الا بذنب يحدث أحدهما).**

واتە: دووکەس نی‌یە کە لەبەر خوای گەورە یان لە بازنەی ئیسلامەتی‌دا دەبنە دۆست و خۆشەویستی یەکتری‌و جیاببنەوە ئیلا بەهۆی گوناه کردنی کەسێکیانەوەیە.

٥-**گرنگی دان بە دنیاو سەرقاڵبوون پێوەی**: کە ئەم خاڵە لەمڕۆدا زۆر بەئاشکرا دیارە ، زۆرێك لە موسڵمانان سەرقاڵیان بە دونیاو ئافرەت و سامان و قەسرو شتە

ڕازێنراوەکـــانی دونیـــا وورده وورده لـــەدین دوری خستونەتەوە. بەجۆرێ تەنها لە ڕەمەزاندا بیری دین و دروشمە دینی‌یەکانیان دەکەوێتەوە. دیارە دنیاش شیرین و سەوزەو هەموو کەس نازانێ مامەڵەی شەرعی لەگەڵدا بکات مەگەر کەسانێك مردن و ڕۆژی دوایی‌یان هەردەم لەیاد بێ.

٦-زۆر قسەکردن بەبێ ئەوەی کارێك بکات سودی بۆموسڵمانان تیابێ: یان بەکردەوە دەستی کەسانێك بگرێت و ڕێگەیان نیشان بدات . بۆیە دەبینی تەنها باسی کۆن دەکات، هەرخەریکی ڕەخنەگرتنە لەو کەسانەی لەبانگەوازی ئیسلامدا کاردەکەن. ئیتر چاوی ڕێگە کوێرەکان نابینێ تا نەشتەری ئەوانیش بکات و خەڵکیان لێبێداربکاتەوە. وەیـــان دەبینـــی بەقســـە هیچـــی نەهێشتۆتەوە بێ ئەوەی بەردێك لەسەر ڕێگای بەرەو خواچون لابەرێ. یاخود باسی کاتی کۆنی خۆی دەکات و دەڵێ (ئەو کاتانەی کە بانگەوازمان دەکرد...) ئەی ئێستا

؟ئـــەی بـــەیانی؟ چـــیدەکەیت و لـــەجیّی بانگـــەوازکار ناسنامەمان چییە ؟نایزانیّ.

٧-ڕۆچـوون لـە گرنگیـدان بـەخواردن و خواردنـەوەو پۆشـاك و مـالّ و سـەیارەدا: خـوای گـەورە دەفـەرمویّت: (یابنی آدم خذوا زینتكم عند كـل مسـجد وكلـوا واشـربوا ولا تســـرفوا انـــه لایحـــب المســـرفین). كـه لیّـرەدا زینـەت و خۆجـوانكردن بـاس دەكـات بـەلاّم بـەرگری دەكـات لـە ڕۆچـون و ئیسـراف كـردن. بۆیـە یـەكیّك لـە دیاردەكـانی خاوبوونـەوە لـەدین گرنگـی زۆر دانـە بـەجۆری خـواردن و خواردنـەوەو كیّشـەنانەوە لەسـەری. گرنگیـدان بـەجل و پۆشاك و ڕوالّـەت و پشـت گویّخسـتنی نـاوەڕۆك. دەبینـی كاتەكانی زۆربەی لەبەر ئاویّنەدا بەسەر دەبات. گرنگیدان بـەخانوو مـالّ و سـەیارە، وەك ووتـراوە (تبنـون القصـور وتنسون القبور).

پرسـیاریان كـرد لــە ابـن عقیـل الحنبلـی كـە یەكیّكـە لەپیّشـینان: بۆچـی پارچـە كولیّرە بەووشـكی دەخۆیـت و ئاودەكـەیت بەسـەریداو نـان ناكـەیتـە ناوشـلەوە بیخۆیـت؟ ئـەویش فـەرموی: بینـیم جیـاوازیو مـەودای نیّـوان قـوت

دانی کولێرەو ئاوخواردنەوە بەسەریدا لەگەڵ نان خستنە ناو شلەوە جیاوازیان بە ئەندازەی پەنجا ئایەتە، واتە لەخواردنی یەکەمدا ئەو زیادە کاتەم بۆدەمێنێتەوە.

بەلاّم بەداخەوە ئەمڕۆ ئەم بیرکردنەوە نەك لاواز بووە بگرە زۆر دەگمەن دەست دەکەوێت. دەبینی پیاوانی موسڵمان زیاد لە ئافرەتان گرنگی دەدەن بەڕواڵەت و لاشەیان.

٨-نەمانی غیرەت و توڕەبوون لەکاتی هەتك کردنی سنورەکانی خوای گەورەدا: بەجۆرێ ئولفەتی گرتووە بەو کۆمەڵگا پڕ لەخراپەیەوەو لەکاتی بینینی خراپەکەدا ناوچەوان گرژ ناکات و دڵی نابزوێ. کاتێ دەبینێ ئیهانە بەدین و بەخوای پەروەردگار ، بە پێغەمبەری خۆشەویست (ﷺ) و بەهاوەلاّن و بە دروشمەکانی دین ، بە موسڵمانان دەکرێت لە کەناڵە بیستراوو بینراوو خوێنراوەکانی کوفرەوە ئەم کەسە هیچ کاریگەری لەسەر دروست نابێو بگرە زۆرجار لەو شانۆگەریو تەمسیلییە پێکەنین ئامێزانەوە بێ ئەدەبی دەکرێ کەچی ئەم کەسە پڕ بەدەمی قاقای بێغیرەتیو دەمارسستی لێدەدات و

وەك بڵێی ئـەم ئەنـدامێك نیـیە لـە كۆمـەڵگای موسـڵماندا. بەناو بازاڕدا ئەگـەڕێت و ئـەو هـەموو خراپـەو فەسـادو بێ ڕەوشتییە دەبینێ. لە دڵەوە بیر لە دەرئەنجامی سامناكی ناكاتەوەو ئاهێكی دەرون بەرزی نایەت بەزمانیدا.

٩-كـات فەوتانـدن و سـود لێوەرنـەگرتنی: بـەجۆرێ ئەوكاتەی كە سەرمایەی تەمەنێتی بەسەردەبات لە هەندێ كردەوەی منداڵانەداو ئەركە گەورەكەی لە بیر چۆتەوە كە بریتییە لە ناسنامەی (پەرستنی خوای گەورە) وەڕۆژ تا ئێوارە بەسەردەبات بێ ئەوەی چەند ساتێكی لە ژیانی بە بەرنامـە دانـابێ بـۆ سـوود وەرگـرتن لـەكتێب و كاسێت و سـەردانی نـەخۆش وسـیلەی ڕەحـم و بیسـتنی حـەق و ووتنـی حەق.و..هتـد. بگـرە زۆرێـك لـەو كەسانە شـەو تـا درەنـگ بـەدیار دوا بابـەتی شـەوو فلیمـە ڕەوشـت ڕوشێنەرەكانەوە بەسەردەبات ڕۆژیشـی بەقسـەو گـەڕان و كات فەوتاندنـەوە تـا كـاتێ دەزانـێ تەمـەن ڕۆیـی .. مـردن نزیكبویەوە .....هەگبەی كۆڵیشـی خـاڵی و بـەتاڵ ... ئـیتر ئەم كەسە چۆن سارد نابێتەوە.

١٠-ئامادە نەبوون بۆ پابەندی بە هیچ کارێکەوەو ڕاکردن لە دەست هەموو کارێکی گرنگ: ئەمیش لە ترسی ئەوەی نەوەك بگەڕێتەوە بۆ حاڵەتی پێشووی. بەجۆرێ ئەترسێ وەزیفەکەی، پلەو پایەکەی، دنیای لە دەست بچێت بەهۆی ئەم کارەوە. ئەترسێ خەڵکی ایێبتۆرێ، ئەترسێ بەربەستی بێتە ڕێ... ئەترسێ... لەهەموو شتێ.

١١-لەسەر هیچ کارێك ڕاوەستاو نییە: لەم کار دەچێ بۆ ئەو کار دەمێك دەعوە دەکات پاشان دەچێتە بەشی زانستە شەرعی‌یەکان بەڵام زوو وازئەهێنێو ئەچێتە ڕاگەیاندن. لەویش خۆی ناگرێ دەڕوا بۆ سەربازی ...هەروەها هتد... بەم شێوەیە ژیانی لەم ئەم سەریو ئەو سەرییدا بەسەردەبات بەبێ ئەوەی لەسەر کارێك خۆی بگرێت.

١٢-خۆ هەڵخەڵەتاندن بەوەی گوایە سەرقاڵە: دەڵێ کارم هەیە کەچی دەستی بەتاڵە. دەڵێ سەرقاڵم کەچی بێکارە، هەردەم خەیاڵی پڕە لە پرۆژەی سەراب ئاسا، کەچی لە راستیشدا لە واقیعدا هیچی نایەتە بوون . کەواتە مێشکی

هـەردەم سـەرقالْ و مەشـغوڵە. ئـەمیش خـۆی دروسـتی کردووە بۆ خۆدزینەوە لە کارو بەرەو پیرچوونی.

١٣-**ڕەخنەگرتن لە هەموو کارێکی چاك:** قسە هیچی تێ ناچێت. پاڵیداوەتـەوەو تێبینیو ڕەخنـەی هەیـە لەسـەر هەموو کارێك بێ ئەوەی دەست بداتە ئەو لایەنە لاوازانەو ڕاستی بکاتەوە یان بێ ئەوەی بەدڵسۆزانە تێبینییەکانی بگەیەنێتە شوێنی خۆی. بەڵکو مەبەستی ئەوەیە خەڵکانی دڵسـۆزی تـر وەك خـۆی توشـی دانیشـتن و سسـت و ساردبوونەوە بکـات و هـاوڕێی زۆربـێ. کـە ئەمـەش سیفەتی ئـەو مونافیقانەیـە کـە دەیـانووت: لـە گـەرمای هاویندا مەچن بۆ غەزای تـەبووك. (وقالوا لاتنفروا في الحر قل نار جهنم أشد حرا...).

١٤-**شت دواخستن و فەرامۆش کردن و زۆر هیواو خەون:** چەندان پـرۆژە دادەڕێـژێ بەڵام لـە سەراب ! چەندین کـار بینا دەکات بەڵام لە خەیاڵ و ئەندێشە . کاری ڕۆژێك لە چـەندان ڕۆژدا ئـەنجام نـادات. کارەکـانی بـە (تەسـویف) بەڕێ دەکات. واتە هـەر دەڵـێ (سوف) واتـە: لـە داهاتوودا وادەکـەم ... بـەڵام کـەی؟ کاتەکـەی نـازانرێ. دەڵـێ لـە

قوتابخانـه دەرچـم ئـەوجا وادەکـەم؟ نـەخێر کـە ژنم هێنـا؟ نەخێر کە منداڵم بوو؟ ... کاتیّ دەزانـیّ تەمـەنی ڕۆیـی و هیچی بەهیچ نەبوو لە کاروان بەجێما.

هۆکارەکانی ساردبوونەوە لە دین

١-نەبوونی دڵسۆزی لە کاردا: دڵسۆزیو لەبەر خوا بوون مەرجە بۆ وەرگیرانی هەموو جۆرە عیبادەتێك. هەر کاتێك موسڵمان مەبەستی تری هـەبوو لـە کارکردنـدا بـۆ ئیسـلام، یان سەرجەم کارەکەی لە پێناو شتێکی تـردا بـوو جگـە لـە ڕەزامەنـدی خـوای پـەروەردگار ئـەوا هـەر زوو لیّـی سـارد دەبێتـەوەو ئـەوانی تـریش تاوانبـار دەکـات بـەوەی کـە بـۆ خـوا کارناکـەن و هـەردەم بـە گومانـەوە دەڕوانێتـە کـارە جدیـەکان و وەکـو کەسـی نـەخۆش هـەموو جـۆرە ئـاوێکی لەلا تاڵە. یاخود ئەگـەر زانـی مەرامـە نهێنیەکـەی نەهاتـە دی لە (ئافەرین ، چڵپەی دونیاو سامان، بەرچاوی خەڵك و ڕوپامایی ، پلەو پایە ، ناوو شۆرەت ...هتد) ئەوا هەر زوو بیانویەك دروست دەکات و لەو کارە دەست هەڵدەگرێت و بگـــرە زۆر خـــراپتر هـــەوڵ دەدات تـــەعویزی کاتـــە

فەوتاوەکانی پێشوی بکاتەوەو لە خەڵکی زیاتر باوەش بە دونیادا دەکات.

٢-کەم شارەزایی‌و کەمی لایەنی زانستی شەرعی: چونکە نەزانی دەردێکەو کەسێك هیچی پێ نەبێ ناتوانێ هیچ ببەخشێ. وەهەر کەسێ شارەزاتربوو بە شەرعی خوا ئەوا لە هەموو کەس لە خواترسترە. خوای گەورە دەفەرموێت: (انما يخشى الله من عباده العلماء). وە زۆر لە خواپەرستان سارد ئەبنەوە بەهۆی ئەوەی کەم شارەزان. وەسەخت ترین کەس بەلای شەیتانەوە زاناکانە. دەگێڕنەوە: جارێکیان دەست و پێوەندەکانی شەیتان شکاتی حاڵی خۆیان دەکەن که فلأنە عابید ئەمان زاڵ نابن بەسەریداو ناتوانن لە خشتەی بەرن، ئەویش پێیان دەڵێ زاناکان زۆر درەنگتر هەڵدەخەڵەتێنرین وەك لە عابیدەکان. بۆیە پێشیان دەکەویت و دەڵێت وەرن لەگەڵم و تەماشا بکەن . دەچێتە لای یەکێك لە عابیدە خواپەرستەکان و لێی دەپرسێ: ئایا خوای گەورە دەتوانێ هەموو دونیا کۆ بکاتەوە لە ناو یەك هێلکەدا؟ پاش کەمێك بیرکردنەوە عابیدەکە دەڵێ نازانم، پاشان دەچن بۆ لای زانایەك و شەیتان هەمان

پرسـیاری لـیٚ دەکـات ، ئـەویش دوای بیرکردنـەوە دەڵـیٚ: بەڵیٚ خوای گـەورە ویستـی لەهـەر کاریٚـك بیٚت دەیکات و هــیچ بــە لای خــواوە گــران نی‌یــە. جــا شــەیتان بــە دارودەستەکەی دەڵـیٚ: تەماشا بکـەن ئـەو عابیـدەی چەند ساڵە عیبادەت دەکات کەچی تا ئیٚستا گومانی هەیە لە دەســەلاٚتی بیٚســنوری خــواداو بــەو گومانــەی ســەرجەم کردەوەکـانی خـۆی هەڵوەشـاندەوە بـەلاٚم زاناکـە خیٚـرا وەلاٚمـی دایـەوە. جا کۆمەڵـە ئیسـلامی‌یەکان ئەوانـەی بە تــەمان خــەڵکی بــەرەو خــوا بگیٚڕنــەوە پیٚویســتی لــە ئەندامەکانیان لە هەموو کەس شارەزاتر بن لە دیـن. چونکە ئەوەی هیچی پـیٚ نـەبیٚت نـاتوانیٚ هـیچ ببەخشـیٚ. کەسـیٚ خۆی هیچ لە دین نەزانیٚ چۆن دەعوە دەکات بۆ دین.

٣.دڵ هەڵواسین بە دونیاداو لەبیرچونەوەی قیامەت :

پیٚغەمبەری خوا(ﷺ) دەفـەرمویٚت: **(تعس عبدالدينار والدرهم ...)**. واتە: بەهیلاك چیٚت بەندەی دینـارو درهـەم. شـەیتان لەم ڕیٚگەیەوە زۆر کەسی گورج و گۆڵ سارد دەکاتەوە، بۆ نمونــە دەڵیٚــت: ئەگــەر واز لــە بانگــەوازکردن نــەهیٚنی وەزیفەکــەت ، پلــەو پایەکــەت ، خزمــەکانت .. لەدەســت

دەدەیت. ئەویش ووردە وردە سارد دەبێتەوەو بە دوای بیانویەکدا دەگەڕێت تا دەست لە کارەکەی بکێشێتەوە، بەڵام لە ڕاستیدا پاڵنەری ڕاستەقینەی وازهێنانی ترسە لە لە دەست چوونی دونیای. لەبەر ئەوە پشت بە خوا ببەستەو وریابە دونیا بوغرات نەکات چونکە پێغەمبەری خوا(ﷺ) دەفەرموێت: **(ان الدنیا حلوة خضرة، وان الله مستخلفکم فیها. فینظر کیف تعملون، فاتقوا الدنیا واتقوا النساء).**

رواه مسلم

واتە: بەڕاستی دونیا شیرین و سەوزەو خوای گەورە کردونییەتە جێنشین تیایدا تا ببینێ چۆن کردەوەیەك دەکەن، دەسا ئاگاداری دونیاو ئافرەت بن.

٤-تاقیکردنەوەو ئاشوبەی هاوسەرو منداڵ: هەندێ موسڵمان وای لێ هاتووە تاکاتێ خێزانی نەبێ چوست و چالاکترە، بەڵام کاتێ هاوسەری پێکەوەنا ئیتر سەردەنێتەوەو ماڵئاوایی لێ دەکات. لە کاتێکدا هەندێ لە ماڵ و منداڵ دوژمنن بە ئادەمیزاد. وەهاوسەرو منداڵ هەندێ جار نیعمەتەو هەندێ جار کێشەو نیقمەتە. چونکە هەردەم خەیاڵی لایانەو دەترسێو خەمێتی لە

چارەنوس و پاشـەڕۆژیان، نـازانیٚ چارەنوس بـە دەسـت خوایە . یەکەم فیتنەی بەنوئیسرائیلیش بەهۆی ئافرەتەوە بوو . خۆ ئەگەر منالٚی زۆری بوو ئەوا ئیتر شـەیطان ڕیٚگـە چارەیەکی زۆر پڕ لە فیٚلٚی بۆ دادەڕیٚژیٚو دەلٚیٚ: کاکـە تـۆ ئیتر مـالٚ و منالٚت هەیـەو بەرپرسیاری لیٚیـان وازبیٚنـە لـە خـەلٚکیو دەعـوە. بـە ڕاسـتی ئـەم بیـانووە بـە ڕووکـەش دلٚسۆزانەیە گەورەترین دەردە کـە خـەلٚکی بـەرەو گـومڕایی پـالٚ پیٚـوە دەنـیٚ. چـونکە هـەموو خـاوەن مافیٚـك مـافی لەسـەرتەو پیٚویسـتە مـافی هـەموو لایـەك بـدەیت. نـەمالٚ و منـالٚ فـەرامۆش بکـەو وسسـتی بنویٚنـە لـە بـەجیٚ هیٚنـانی پیٚویســتیاندا. وە نـــە بانگـــەوازی خـــوا پشـــت گـــویٚ بخە.چـونکە بەڕاسـتی پیٚغەمبـەری خۆشەویسـت(ﷺ) دەفـەرمویٚ: **(الولـد محزنـة مجبنـة مجهلـة مبخلـة)** صـحيح الجامع. واتە: منداڵ خەفەتبارکەرو ترسنۆك کـەرو نـەفام و نەزان کەرو ڕەزیل و بەخیل کارە.

وەئەم سیفاتە حالٚی دووڕوانە کـە دەیـانوت:(شـغلتنا أموالنـا وأهلونـا فاسـتغفر لنـا) بـە ڕاسـتی مـالٚ و منـالٚ سـەرقالٚی کردوین سا داوای لیٚ خۆشبونمان بۆبکە.

٥.ژیـان بەسـەربردن لـەناو کـەش و شـوێنێکی فاسـیددا: چـــونکە چـــواردەور کاریگـــەری هەیـــە لەســـەر هـــەموو ئادەمیزادێـــك، لـــە دراوســـێی خـــراپ، هـــاوڕێ، وولاًت، ناوچـەی پـڕ لـە خراپـە. پێغەمبـەریش (ﷺ) دەفـەرموێ: **(المرء على دين خليله فلينظر أحدكم من يخالل).**

واتە: هەموو کەسێك لەسەر دینی هاوڕێکەیەتی جا بزانن کـێ هاوڕێتانـە. لەبـەر ئـەوەی ژیـان لـە وولاًت و گـەڕەك و شـوێنێکی پـڕ لـە خراپـەدا گـەورەترین هۆکـارە بـۆ لـەدین ســاردبوونەوەو هیمـــەت بـــەزین. وە ئـــەو کەســـانەی لـــە هەنـدەران و وولاًتـی کـوفردان ئەمـە بـە چـاکی هەسـت پـێ دەکەن .

٦.هاوڕێیـــەتیکردنی هیمـــەت لاوازەکـــان: پێدەچـێت ئەوکەسەی هاوڕێیەتی دەکەیت موسڵمان بێت بەلاًم کـەم غیرەت و هیمـەت لاوازە کـە ئەمـەش کاریگـەری دەبێت بـۆ سەر تۆو تۆش توشی دەردی گوێ پێنەدان دەبیت. بۆیـە موسڵمانان پێویستە هـەردەم هـاوڕێی کەسانی چالاك و بەهیمەت بن.

ابـن جريـر الطـبري بـه قوتابىيـەكانى فـەرموو: ئايـا ئەتوانن تەفسيرى قورئانەكەم بۆ بنوسنەوە؟ ووتيـان چەند دەبێت؟ فەرمووى: نزيكەى (٣٠)سـى هـەزار پـەڕە. وتيـان: ئـــەى شـــێخەكەمان بـــە ڕاســـتى ئـــەم كـــارە تەمـــەنمان ئەفەوتێنىۆ تەواو ناكرىٚ بۆمان. ئەويش كورت و پـوختى كردەوە لە (٣)سىٚ هـەزار پـەڕەدا . پاشان فەرمووى: ئايا ئـــەتوانن مێـــژووى جيهـــان بنووســـنەوە بـــۆم ؟ وتيـــان ئەندازەكەى چەند دەبێت ؟ ئەويش نزيكەى ئەو ژمارەيەى فـەرموو كـە لـە تەفسـيرەكەدا پىٚـى وتـن. ئـەوانيش هـەمان وەلاٚميان دايـەوە. بۆيـە ئـەويش كـورتى كـردەوە لـە كتێبـى (تـأريخ الأمـم والملـوك) پاشـان فـەرمووى:(انـا لله.. ماتـت الهِمَم).

واتە: انا لله.!! هيمەتى ئەو خەڵكە مردووە.

لەبەر ئەوە تەماشا دەكەين ئەگەر ابن جرير واى وتبىٚ بەو قوتابىيە چالاكانە ئەبىٚ ئێستا چى بڵێين كاتىٚ دەبينين لە جيـاتى دەسـت خۆشـى كـردن لـە بانگـەوازكاران هيمـەت لاوازەكان خەڵكيان لىٚسارد دەكەنەوەو دەڵێن: وازبێنە ئەم كـارە ئـەنجامى نىيـە. چـونكە ئەوكەسـە بەزيوانـە تـەنها

بەرژەوەندی خۆیان لێك ئەدەنەوە. ئەم كەسانە لە هەر شوێنێكدا بن چواردەوریشیان توشی سستی دەكەن وەكو سێوی گەنیو چۆن سێوە چاكەكانیش بۆگەن دەكات. شاعیریش وتویەتی :

لاتصحب الكسلان في حالاته

كم صالح بفساد أخر يفسد

عدو البليد الى الجليد سريعة

كالحجر يوضع في الرماد فيخمد

٧.گوناه و تاوان و خواردنی حەرام: باكی لە گوناهی بچوك نیيە و خۆی لێناپاریزێ. وەك وتراوە ڕوانینێك، پێكەنینێك، سەلامێك، قسەكردنێك، مەوعیدو بەڵێنێك و گەیشتن بەیەك ... پاشان زیناكردنەكە ڕووئەدات .جاری وا هەیە بە بیانوی (ئەیهێنم) و (ئەچمە داوای) چاوی خۆی بەرەلا دەكات و خۆی لە هیچ ناشەرعیەك ناگرێتەوە. وورده وورده وای لێدێت لەدینداری سارد ئەبێتەوە. هەروەها حەرام خواردن و خۆ نەپاراستن لێی كە ئەمرۆ بۆتە سیمای زۆرینەی خەڵك.

ڕۆژێـك خزمەتكارەكـەی ئـەبوو بـەكری صـديق (ڕەزای خــوای لێ بێــت) خــواردنێكی دەرخــواردی ئەبوبــەكر دا، ئەویش كاتێ پارويەكی خوارد، خزمەتكارەكە ووتی: ئەی ئەبابەكر لێت نەپرسيم لە كوێوە ئەم خواردنەم پەيدا كرد؟ فـەرمووی لـە كوێـوە؟ ووتـی: مـن لەنەفامیـدا فالچـی، يـان بەخت گرەوە بووم شتێكم لەوە كردو ئەم خواردنەشم بەو پارەيـە پەيـدا كـرد. ئەبوبـەكر زۆر هەوڵيـدا تـا بڕشـێتەوە وتيـان: بـۆت دەرنايەتـەوە مەگـەر ئـاوێكی زۆر بخۆيتـەوە. ئـەويش ئـاوێكی زۆری خـواردەوەو ڕشـانديیەوە! وتيـان ئەی ئەبوبـەكر خـوا ڕەحمـت پـێ بكـات يـەك پـاروت خـوارد پاشان خۆ تۆ نـەتزانی كـە حەرامـە .فـەرمووی:(والله لـو لـم تخرج الا مع روحي لأخرجتها). واتە: سوێند بەخوا ئەگـەر دەرنەهاتايە لەگـەڵ ڕۆحمـدا نەبوايـە. ئـەوا دەرم دەهێنـا !! ئالەبــەر ئــەم هەڵويســتانەيەتی لــە ڕۆژی دوايیــدا بــانگ دەكـرێ تـا لـە كـام دەرگـای بەهەشـتەوە دەيـەوێ بچـێتە ژورێ.

٨.لە بەرچاو ڕۆشن نـەبوونی ئامانج: وەك ئـەو كەسـەی بانگــەواز دەكــات يــان دەخــوێنێ بــەڵام نــازانێ بۆچــی؟

ئامـانجی چـیە؟ هـیچ ئامـانجێکی دیـاری نـەکردووە بـۆ کارەکـــەی یـــان بـــە زۆر پێیـــان کـــردووە. یـــان تێـــی نەگەشتووە. لەبـەر ئەمـە هـەر زوو وازی لێـدەهێنێو لێـی دەکشێتەوە.

٩.کـەم بڕوایـی بـە ئامـانج یـان وەسـیلەکەی: وەك ئـەو کەســـەی کارەکـــە دەکـــات بانگەوازەکـــە دەکـــات بـــەڵام قەناعەتی پێی نییەو بە چارەسەری سەرەکی نازانێ. یان دانیشتووەو بیر دەکاتەوە لە ناڕەحەتی موسڵمانان پاشان قەناعـەتی بـۆ دروسـت دەبـێ کـە ڕزگـاربوون نییـە لـەم حاڵەتە مەگەر بە بانگەوازکردن بۆ لای خوا. خۆ ئەگەر ئەم کەسـە جگـە لـە ڕێگـای دەعوە هـەر ڕێگایـەکی تـر بگرێت لێـی سارد دەبێتـەوە. هـەروەها بـۆ شـتەکانی تـریش لـە خوێندنی زانستی شەرعیو جیهادکردن و ...هتد

١٠. نــەبوونی (واقیعیــەت) لــەکاردا: بــۆ نمونــە توانــاو ووزەکانی گونجاو نـەبن لەگـەڵ کارەکـەداو زیـاد لـە توانـای خۆی دەست بـداتێ. یـاخود ڕۆبچێت و سنور ببـەزێنێ لـە دینداو هەندێ شت لەسـەر خـۆی حـەرام بکـات کـە حەڵاڵـە ،وەك (نوستن و خواردن و پۆشـاك...هتـد) وەکـو نمونـەی

ئەو سێ کەسەی یەکێکیان وتی: هەرگیز ژن ناهێنم، ئەوی تر وتی: هەرگیز نانوم و هەر شەونوێژ دەکەم، سێیەمیش وتی: منیش هەموو ڕۆژێك بەڕۆژ وو دەبم. تا ئەوەبوو پێغەمبەری خوا(ﷺ) نەهی لێکردن.

یان لە کارێکدا چاکە بەڵام مافی لایەکی تری خاوەن ماف پێشێل دەکات، بۆ نمونە: گەنجێکی زۆر بە حەماسەت و چالاکە بەڵام کەمتەرخەمە لە بەجێهێنانی مافی دایك و باوك و کەس وکاریداو کەسیش نەبوە ئەك هەڵەیەی بۆ ڕاست بکاتەوە. جا ئەم کەسانە پاش ماوەیەك هەست بە پەشیمانی دەکەن لەو کەمتەرخەمی کردنەیانداو ووردە ووردە ساردەبنەوەو ئەیەوێ هەقی ئەو هەڵانەی بکاتەوە لە بەرئەوە واز لەکارە خێرەکە دێنێ. یان هەندێك ئامانج و مەبەستی ناواقیعیو موستەحیل و نەگونجاوی هەیە بۆ نمونە: دەیەوێ لە پێنج شەش ڕۆژدا ئەم واقیعە پڕ لە خراپەیە بگۆڕێ !! یان وەسیلەو ئامرازەکانی واقیعی نین و ئامانج ناپێکن یان هەنگاوی گەورەو قەپی گەورە دەگرێت و لە کارە گەورەکانەوە دەست پێدەکات. کە لە ڕاستیدا هەموو ئەمانە هەڵەن و پێویستە موسڵمان پلە

پلەیی لە کاردا ڕەچاوبکات. لەبەر ئەوە زانایان دەربارەی وشـــەی (الربـــانیون) فەرموویانـــە: ئەوکەســـانەن کـــە پەروەردەی خـەڵکی دەکەن لەسـەر ووردە عیلمـەکان پـیش زانستە قورس و گەورەکان .

١١.بێ ئاگایی لە سەختیو نشێوی ڕێگاو بەربەستەکان:

بـەجۆرێ پێشـبینی ناڕەحـەتیو زەحمـەتی ڕێگـا ناکـات و خـۆی بـۆ ئامـادە ناکـات و بەتـەمای نیـیە. تـا ئـەو کاتـەی توشـی دەبـێ، لەبـەر ئـەوە ئـەو کـات ئـەژنۆی دەلـەرزێو چۆکی دەشکێ. جا پێویستە موسڵمان هـەردەم بزانـێ کـە ئەم ڕێگایـە پـڕە لـە دڕك و داڵ نـەك گـوڵ و گـوڵزار. پـڕە لـە تاقیکردنـەوەو ناڕەحـەتی، برسـێتی، هـەژاری، دژایـەتی کـردن، ئەزیـەت دان، کوشـتن، دەربـەدەری. کـە ئەمـەش سوننەتی خوایییەو هەموو پێغەمبەرانیش (علیهم الصلاة والسـلام) ژیاننامـەیان پـڕە لـەم خاڵـە ئاشـکراو ڕوونانـە. خوای پەروەردگار دەفەرموێ:(الم. أحسب الناس ان يتركوا أن يقولوا أمنا وهم لا يفتنون. ولقد فتنا الذين من قبلهم فلـيعلمن الله الذين صدقوا وليعلمن الكاذبين).

جارێكیان داعی‌یەك زۆر توشی ناڕەحەتی دەبوو زۆر دەگیرا (نزیكەی حەوت ساڵ زیندانی كرا) لە كارەكەی دەركرا، سزادرا. لێیان پرسی. ئایا لاواز نەبویت و خاونەبوویتەوە؟ ئەویش فەرمووی: ئەگەر ئەم بەلاو تاقیكردنەوەیەمان تووش نەهاتایە گومانمان بۆ دروست دەبوو لە ڕاستی و تەواوی ڕێگەكەمان (چونكە كەسێك لەسەر ڕێگای ڕاست بێت دەبێ ئەم ناڕەحەتیانە ببینێ).

بۆیە یەكێك لە هاوەڵان دەچێتە خزمەتی پێغەمبەری خوا(ﷺ) لە كاتێكدا كە لە لای كەعبەدا خواپەرستی دەكردو شكاتی حاڵی خۆیانی كردو فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) ئایا دوعای سەركەوتنمان بۆ ناكەیت؟ ئایا بۆمان ناپاڕێیتەوە؟ (تەنها داوای دوعای كرد). بۆیە پێغەمبەری خوا(ﷺ) ڕەنگی تێكچوو توڕە بوو فەرمووی: ئێوە چیتان بەسەرهاتووە. ئوممەتانی پێش ئێوە لەسەر دین چاڵیان بۆ دەكردن و تێیان دەخستن و مشاریان لەسەر سەریان دادەناو قاشیان دەكرد، وە بە شانەی ئاسنین گۆشتیان لە ئێسقان جیادەكردەوە .. بەلام ئەمە وای لێ نەدەكردن دەست لە دین هەڵگرن و پاشگەز

ببنـەوە. سـوێند بـە خـوا خـوای گـەورە ئـەم دینـە تـەواوو دامـەزراو دەكات بـە جـۆرێ سوار لـە صـەنعاوە دەچـێ بـۆ حَضـرَمَوت لـە خـوا نـەبێ لـە كـەس ناترسـێ. بـەڵام ئێـوە گەلێكن پەلەتانە...

١٢.**تاكێتی:** پێغەمبەری خوا(ﷺ) دەفەرموێ:**(وانمـا يأكـل الذئب من الغنم القاصية).** واتە: گـورگ لـە مـەڕی لاڕێـو تـەرا دەخـوات. هـەر بۆیـە ئەحكامـەكانی ئیسـلام زۆربـەی بـە كۆمـەڵ ئـەنجام ئـەدرێ وەك نوێـژو ڕۆژوزەكـات و حـەج و جیهادو فەرمان كردن بە چاكەو بەرگری كردن لـە خراپـە و ..هتـد .... زۆربـەی فەرمانـەكانی خـوای گـەورە ئەمـەی لێ وەردەگـیرێ وەك:(وتعاونوا)..(واعتصموا)..(وأقيموا الصـلاة)...واتـە زۆربـەی لەگـەڵ كۆمـەڵ ئـەدوێ چـونكە بـە كۆمـەڵ بـوون سـوودی زۆرە لەوانـە: یـەكتر گـەرم كردنـەوە، كـەم سـەرف كردنـی كـات وكـاری گـەورە ئەنجامـدان، بۆیـە پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) دەفـەرموێ:**(علـيكم بالجماعـة...)** وەدەفـەرموێ:**(من أراد بحبوحة الجنـة فليلـزم الجماعـة فـان الشيطان مع الواحد وهو من الأثنين أبعد)**.رواه أحمد والترمزي وصححه الألباني

١٣.وەستان لەسەر یەك شێواز لە شێوازەكانی دەعوەو مانەوە لە یەك ئاستی كاركردندا: سروشتی ئادەمیزاد حەزی بەیەك تەوەری كاركردن نی‌یە بەڵكو مەیلی بەلای گۆڕانكاری‌و تازەگەری‌یە بەرەو باشتر. دیارە ئەم گۆڕانكاری‌یەش لە بنچینەكانی دیندا نی‌یە. بەڵكو لە شێوازی كاركردن و وەسیلەكاندایە چونكە پێغەمبەری خوا(ﷺ) بە تەواوی دینەكەی خوای گەورەی پێ ڕاگەیاندوین وناتوانین شتێك بێنینە ئاراوە كە ئەو ئاماژەی پێ نەدابێ. بەلاّم شێوازەكانی دەعوەكردن داخراو نی‌یەو دەتوانرێت گۆڕانكاری‌و تازەگەری بەپێی پێویست و لە چوارچێوەی شەرعدا تێدابكرێت. چونكە گۆڕانكاری‌و تازەگەری یەكێكە لە سیما بەرزەكانی ئەم دینە. هەر لەبەر ئەمەشە خوای پەروەردگار لەسەری هەر سەد ساڵێكدا كەسێك دەنێرێت تا دینەكەی بۆ تازە بكاتەوەو زیادەو هەڵبەستراوەكانی لێ بتەكێنێ. لەبەر ئەوە هەركەسێك لەسەر یەك شێوازی كاركردن بمێنێتەوە ئەوا لێی وەڕس ئەبێ.

١٤.لادان و تـرازان لـه ڕێـڕەوی کـاری ڕاسـت: بـۆ نمونـه سەرەتا کە دەست بەکار دەکات مەبەست وئامانجەکانی ڕاست و چاك و شەرعیە بەڵام پاش ماوەیەك کارکردن لـەم مەنهەجـە دەترازێ‌و ئارەزوو تـەنازول کـردن و لادان لێـی ڕووئـەدات. ئـەم کەسـە پـاش ماوەیـەك سـاردەبێتەوە. چونکە بێگومان مەنهەجی ڕاستی هەڵگۆزراو لە قورئان و سوننەت دوورت دەخاتەوە لە خاوبوونەوەو سستی تـوش بوون .

١٥.هەست کردن بەململانێ‌و کێشمەکێش و بەرهەڵستی: هەر موسڵمانێك هەستی ئەوەی تێدا نـەبێت کە ئـەم دینـە دوژمنـی زۆرەو دوژمنـانی خـوا لێناگـەرێن بـە ئاسـانی تیشـکی زێڕینـی ئـەم پەیامـە هـەموو کوچـەو کەلەبـەرە تاریکەکانی مۆڵگەی شەمشەمەکوێرەکان ڕووناك بکاتەوە. هـەر کەسێك ئـەم هەستەی نـەبێت زوو چۆکی دەشکێ‌و ماندودەبێت. چونکە بێ باکانە دەڕوات تا کاتێك هەست بە بەرهەڵستی‌یەك دەکات خێرا مانـدوودەبێت. تـرس و وبـێ ئومێـدی بەسـەری‌دا دادەبـارێ وکـۆڵی پێـدەداو چـۆکی دەشکێ وەك ئـەو کەسـەی پێـی وایـە ئـەم واقیعـە هیچـی

نیـەو دنیـا بـیٚ گرفتـە و چـی لـە گۆڕێدانی‌یـە ..چـونکە هەرکەسـێك هەسـت بکـات ئـەم ئوممەتـە کراوەتـە نیشـانە چۆن سستی ڕوی تیٚدەکات؟ ئەوکەسەی بزانـیٚ دز هەیـەو ئەویش خـاوەنی سـامانە چۆن بە بیٚ باکانـە دەنوی؟ ئـەو کەسـەی بزانـیٚ دوژمنـی هەیـە چۆن خـۆی غافلٚ دەکـات !! بەڕاسـتی هـەموو شـتێکی ئـەم ئومەتـە کراوەتـە نیشـانەو دوژمنـــانی لـــە گـــاورو جولەکـــەو چـــڵکاو خۆرەکانیـــان لـەناوخۆدا لـە پیلانـدان بـۆ لێـدان و لێسـەندنی دینـی، بیروبـــاوەڕی، ڕەوشـــتی، ئەمنیـــەتی، مـــالٚ و ســـامان و سەروەتی، وە لەو پێناوەشدا کەمتەرخەمی ناکەن و بەمالٚ و نـەفس و ووزەو توانـا دەجـەنگن و دەبەخشـن: (والـذین کفروا ینفقون اموالهم لیصدوا عن سبیل الله فسینفقونها ثم تکون علیهم حسرة ثم یغلبون، والذین کفروا الی جهنم یحشرون.لیمیز الله الخبیث من الطیب).

بەڕاستی زۆر نەفامە ئەو کەسەی دەبینیٚو دەبیستیٚ ئـەم ئومەتـە خـوێنی لیٚ دەچـۆڕیٚ کەچـی پـڕ بـە دەم قاقـا لیٚبدات، ئایا ئەو پزیشکە چەند گێلە کە کۆمـەڵێك کەسـی

خەتەری هاتۆتە بەردەم کە خوێنیان لەبەر دەڕوات کەچی ئەم خوێن ساردانە مامەڵەیان لەگەڵ بکات.

بۆیە کاتێك نوێنەری ڕۆستەم دێتە شاری مەدینەو بۆ عومەر دەگەڕێ دەڵێن وا لە مزگەوت خەوتوە ئەویش دێت و دەڵێت: (حَكَمتَ فَعَدَلتَ فأمنتَ فَنمتَ). واتە: حوکمی خەڵکەکەت کرد بە دادپەروەری و ئەمین بووی لێیان بۆیە نووستی. کەواتە سرەوتن نییە تا بەلیقای خوا گەیشتن .

١٦. لاوازی پەروەردەیی: بەڕاستی کەمی لایەنی پەروەردەیی هۆیەکی زۆرگرنگە بۆ ساردبوونەوە. هەر لەبەر ئەمەشە پێغەمبەری خوا(ﷺ) سیانزە ساڵ لە مەککەدا هاوەڵەکانی پەروەردە کرد تا بتوانن شان بدەنە ژێر باری قورسی ئەم بانگەوازە. کەمتەرخەمی کردن لەم بوارەدا تەنها تاوانی تاکی موسڵمان نییەو بەس بەڵکو تاوانی سەرکردەو ئەمیرو پێشەوایان و بەرپرسانی کاری ئەم ئیسلامەیە، هەروەك چۆن تاوانی زاناو ڕابەرەکانییەتی. لەبەر ئەوە جاری وا هەیە کاریگەری هەیە لەسەر بەرامبەریش بۆ نمونە: ئەگەر بینیت

موسڵمانێك ساربووبووبیەوەو سستی ڕوی تیٚکرد بپرسە ئایا تۆ نەبویتە هۆی ئەمەو ئایا خراپەکانی کەم پەروەردەیی تۆ ئەو کەسەی ڕاونەناوە ؟ !

١٧.هەڵنەسەنگاندنی لایەنی ئارەزومەندیو بەهرە لەگەڵ کاردا: هەندێك جار بەهرە لیٚك نادریٚتەوە بۆ هەڵبژاردنی جۆری کارەکە. کە ئەمەش وا دەکات ئەو کەسەی دەست دەداتە کارەکە بیٚ ئەوەی بەهرەی خۆی بێت یان ئارەزوی لیٚ بێت پاش ماوەیەك لیٚی بێزار دەبێت. لەبەر ئەوە بەهرەت لەچ بواریٚکدا هەیە لەوەدا کاربکە، بەلاٚم پیٚویستە بزانریٚ کە هەندێك کار هەیە بەڕاهێنان و مەشقکردن ئادەمیزاد لەگەڵیدا ڕایەت و فێری دەبێت. وە واجب و فەرزەکان ناخریٚتە ژێر ئەم خاڵەوە چونکە واجبەکان پەیوەندی بە ئارەزومەندیو بەهرەی تاکەکانەوە نییە. لەبەر ئەوە هەردەم پیٚویستە دروشمی (الرجل المناسب في المکان المناسب) پیاوی گونجاو بۆ شوێنی گونجاو، لە بەرچاو بێت.

١٨.گۆڕانکاری هاتن بەسەر جۆری باروکەش و تەبیعەتەکاندا: ئەمیش کاتێك کەسێك لە بیئەیەکەوە بار

دەكات بۆ شوێنێكی تری بارو زروف و تەبیعەت جیاواز ئەوا بە دەگمەن ئەو كەسە هەمان سیفەتەكانی پێشووی تێدا بمێنێتەوە، چونكە چواردەور كاریگەری هەیە لەسەر دەرونەكان. خۆ ئەگەر ئەو شوێن و جێگایەی بۆی دەچێت جیاواز بێت و كەسەكانی دەرون بەزیوو هیمەت لاواز بن بێ گومان ئەم كەسەش هەمان شوێنەواری ئەو كەشەی لەسەر دەردەكەوێت و وردە وردە دەچێتە سەر شێوەی ئەوان.

١٩.سەخت و دوورو درێژی ڕێگاو كەمی پشتگیری‌كارو سەرخەران: زۆرن ئەوكەسانەی یەكەم هەنگاو لەگەڵ كاروانی بانگخوازان و چاكەكاراندا دەست پێدەكەن، بەڵام زۆر كەمن ئەوانەی تا مەنزڵ بەردەوامن لە كاروانەكەدا. وەك ئەو پۆلە بەشداربووانەی بەشداری پێشبڕكێیەكی(ماراسۆن)ی مەودا درێژ دەكەن، بەڵام كەمیان دەتوانن بگەنە كۆتایی ئەو پێشبڕكێیە. بۆیە كاتێ بانگخواز ئەم حاڵەتە دەبینێ زۆر جار ماندو دەبێو بێئومێد دەبێ چونكە دەبینێ ڕێگاكە زۆری ماوەو بەشداربوانیش زۆر كەمن. كەمێكی ئەم كەمەش دڵسۆزن و

پشتگیریکارن و کوڕی ڕۆژی ناڕەحەتیو نەبەزینن. لەبەر ئەوە پێویستە هەردەم موسڵمان بۆ چارەسەری ئەم حاڵەتە پشت بە خوا ببەستێ نەك بە مەخلوق، پاشان هەردەم تێشووی پڕو قورس بکات بۆ شەوە تاریك و دەیجورەکانی دونیاو دواڕۆژ، چونکە زۆر پێویستی بە تێشوو هەیە. وەك ئیمامی شافیعی دەفەرموێت :

تذود من التقوى فانك لاتدري

اذا جن الليل هل تعيش الى الفجر

فكم من سليم مات من غير علة

وكم من سقيم عاش حينا من الدهر

وكم من فتى يمسي ويصبح آمنا

وقد نسجت اكفانه وهو لايدري

وكم من عروس زينوها لزوجها

وقد قبضت أرواحهم ليلة القدر

٢٠.**خەیاڵ و گریمان:** ئەویش بەوەی هەندێك جار لە ماڵەوە دانیشتووە بیر دەکاتەوە ئەگەر کارم کرد، بانگەوازم کرد لەوانەیە ئاواو ئاوا ڕوویدات. بۆ نمونە: تووشی ناڕەحەتی بێم. نییەتەکەم بۆ خوا نەبێت، هیچم بۆ

نەكرێت بە هیچ.......، كە هەموو ئەم خەیاڵ و گریمانانە شتێكی وەهمی و ئەندێشەین و دوورن لە ڕاستیو خۆ سەرقاڵكردنە بە زانستێكەوە كە لە سنوری ئادەمیزاد بەدەرە. ئەمەش سەردەكێشێ بۆ وەسوەسەو پاشان بەرەو دانیشتن و وازهێنانی دەبات لەو كارە. وەك ئەو كەسەی دەڵێ دەعوە ناكەم نەك خۆم پێ چاك نەكرێت كە ئەمەش دەردە نەك چارەسەر بەڵكو چارەسەر ئەوەیە ئاگات لەخۆت و خەڵكیش بێت .

٢١. نەخۆشییەكانی دڵ: وەك ئیرەیی(حەسودی) گومانی خراپ و بوغزو قین و حیزبایەتی. كە هەركەسێك توشی ئەمانە بێت سەرقاڵ دەبێت بە مەخلوقەوە و خوای گەورەی لە یاد دەچێو هەردەم خەفەت و مەراقی زۆر دەبێت و لاوازو بێهێزی دەكات و هەردەم كامەرانە بە ناخۆشی براكەی و خەفەت دەخوات بەشادمانی برا موسڵمانەكەی، بۆیە ووتراوە:

اصبر على مضر الحسود فان صبرك قاتل

النار يأكل بعضها ان لم تجد ما تأكل

٢٢. ئارەزوە شاراوەکان: لەسەرسام بوون بەخۆ ویان حەزکردن لە پلەو پایە و خۆشویستنی خەڵکی و ناوولەقەبی گەورە لێنان و ڕووپامایی.

٢٣.کەمتەر خەمی لە پەرستشدا: وە لاوازبوونی پەیوەندی لەگەڵ خوای گەورەداو نەمانی خشوع و کەم بوونی نوێژی سوننەت و بەخشینەکانی ...هتد، چەنکە عیبادەتەکان گەورەترینهۆکاری گەرم و گوڕی و دامەزراوین.

٢٤. حیزبایەتیو دەمارگیری: ئەویش بەوەی تەنها کۆمەڵەکەی خۆی بە ڕاست و چاك و پەسەند لە قەڵەم بدات و هەرچی لەگەڵ ئەمدا بوو پیاوچاك بێت لەلای گەرچی خراپەکاریش بێت. وە هەرکەسێك لەگەڵ کۆمەڵەکەی ئەمدا نەبوو بە هەڵەو لادەرو نەزان لە قەڵەمی بدات ئەگەر چی چاکەکارو خواناسیش بێت. وە دەمارگیری هەبێت بۆ کۆمەڵێك یان کەسێك یان زانایەك یان بانگخوازو سەرکردەیەك. کە ئەم کارەش سەردەکێشێ بۆ لە سنوور دەرچوون و زیادەڕەوی کردن لە بە چاك زانین بە خراپ زانین و بچوکردنەوەی بازنەی فراوانی ئەم دینەو پارچە پارچەکردنی کۆمەڵی موسڵمانان. وەپاش ماوەیەك

ئەو کەسە ئەم کارەی خۆی لەلا ئاشکرا دەبێت و هەست دەکات کە هەڵەیە، لەبەرئەوە دەیەوێت تەعویزی کارە هەڵەکەی پێشوی بکاتەوە بەلاّم بە هەڵەیەکی گەورەدا دەکەوێت بەوەی دەست دەکات بە دژایەتیکردنی چاکخوازان و بە حیزبایەتیکردن هەموویان تۆمەت باردەکات. بەلاّم پێویستە بۆ چارەسەری ئەمە کۆمەڵە ئیسلامییەکان ئەم هەڵەیە لەلای ئەندامەکانیان ڕاست بکەنەوە بەوەی شەرع بکەنە پێوانەی هەڵسەنگاندنی هەموو کەسێك وەپاشان ئەندامەکانیش لە خوارەوە ڕێ لەم نەخۆشییە کوشندەیە بگرن کە سەرەنجامەکەی بە دانیشتنی ئەو ئەندامەو لەکەدارکردنی سیمای ڕابوون و بانگخوازان لە دنیاداو شەرمەزاری بەردەم خوای پەروەردگار کۆتایی پێدێت.

٢٥. پشت گوێ خستنی هەڵەکان و بەهانە بۆ هێنانەوەی و ئامۆژگاری یەکتری نەکردن و بە ئاشکرا دەرنەخستنی هەڵەی بەرامبەر: کە ئەم هەلاّنە سەردەکێشێ بۆ ئەوەی کە کەس وەلاّمی ئامۆژگاری ئامۆژگاریکاران نەداتەوەو گوێ نەدات بە بانگەوازی دڵسۆزان و گوێ نەگرێ بۆ ڕاست

کردنەوەی هەڵەکان. ئەوسا زەلیلیو زەبونی دەبێتە بەشی ئەو کەسە یان ئەو کۆمەڵە چونکە هەرکەسێك وەك ئاوێنە بە دڵسۆزیو ئەدەبەوە هەڵەو کەم وکوڕیەکان بخاتە ڕوو پێویستە ڕێزی لێ بگیرێ نەك بە نەزان و ئاژاوەچیو فەوزەوی لە قەڵم بدرێت و ڕاوبنرێت. چونکە پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: **(المؤمن مرأة المؤمن)**. پاشان هەموو مرۆڤێکیش خاوەنی هەڵەو ناتەواویە.

٢٦.نەچەسپان لەسەر هیچ بەرنامەو کارێك: بۆ وێنە ئاشنایی لە کارێکدا پەیدا دەکات و پاشان وازی لێدەهێنێو تەواوی ناکات و دەچێتە سەر کارێکیتر. تا وردە وردە پاش ماوەیەك ووزەکانی بە هەدەر دەدات و لاوازو سست دەبێت .

٢٧. ڕا جیاوازی لە نێوان قوتابیانی عیلم و کێشمەکێش لەنێوان بانگخوازاندا: کە ئەم خاڵەش پشتی بانگخوازان دەشکێنێو دڵەکان ڕەق دەکات. هەردەم دڵیان پڕدەکات لە ئێش و ژان و پاشان ئەم ڕقە دەبێتە گومان و ئارەزوو زاڵ دەبێت بە سەریداو ڕیزی موسڵمانان دەشێوێو لە جیاتی ڕێزو خۆشەویستیو هاوکاری، بانگخوازان سست و

تەمبەڵ دەبن و متمانەیان بە کارەکە لەلا کەم دەبێت و هەر کەسەو لەجێی خۆی لێی دادەنیشێ .

٢٨.گومان دروست کردن لەلایەن دووڕووەکانەوە: کە ئەمەش زۆر جار کاریگەری قورسی هەبووە لەسەر دەرونەکان ئەویش شێوازی زۆرە لەوانە: چاوگێڕان بۆ هەڵەو گەورەکردنیو زۆر دووبارە کردنەوەی وە قسەکردن لەبارەی نیەتەوە، درۆو بوختان کردن، بە جۆرێ کەسی عاقڵ و ژیر دۆش دادەهێنێو گێژی دەکات، بەردەوام درۆدەکەن تا خەڵکی ساردبکەنەوە. هەندێ لە کەسە چالاکەکان دادەنیشن و خۆشیو بێوەیی هەڵدەبژێرن تا سەلامەت بن. کارە گرنگ بەهاو سەنگینەکەیان دەگۆڕنەوە بەشتێکی سوك و بێ بەها. خۆ ئەگەر ساغ بوونایە لەگەڵ خوای خۆیاندا ئەوا دەبوایە لە ئاست درۆو دەلەسەی ئەو دەغەڵ و دووڕوانەدا بیان ووتایە: (حسبنا الله ونعم الوكيل).

٢٩. بێ ئاگایی لە سونەتەکانی خوای گەورە لە نەتەوەو کەسەکاندا: ئەگەر ئادەمیزاد شارەزا بێت بە بەسەرهات و سەرەنجامی کاری ئوممەتان و بەردەوامی ململانێی نێوان هەق و بەتاڵ و ژیاننامەی پێغەمبەران (عليهم الصلاة

والسلام) ئەوكات بە ڕوونی حیکمەتی بوونی ناڕەحەتیو ناسۆری بۆ دەردەکەوێت کە چیە، وە حیکمەتی ئەو دیاردانەی بۆ دەردەکەوێت کە دەیانبینێو دەیانبیسێ. خوای گەورەش دەفەرموێت: (سنة الله في الذين خلو من قبل ولن تجد لسنة الله تبديلا) وە بەناڕەحەتیو کێشە چۆکی ناشکێ. بەڵام ئەگەر بێ ئاگا بوو لەمە ئەوا گومانی تێدا نییە زوو دەڕمێ .

٣٠.تەماشاکردنی ئەو کەسانەی لە خوار خۆتەوەن لە طاعەت و پەرستش و بانگەوازدا: سروشتی ئادەمیزاد وایە ئەگەر تەماشای کەسی لە خۆی گورج تر بکات خۆی بە کەم دەبینێو هەوڵدەدات چاو لەو بکات، خۆ ئەگەر بە پێچەوانەشەوە تەماشای کەسێکی نزم تر لە خۆی بکات لە ڕوی عیبادەت و چاکەخوازیو هەق وتنەوە ئەوا ئەمیش سارد دەبێتەوەو سستی دەنوێنێ بە تایبەتی ئەگەر ئەو کەسەی ئەم سەیری دەکات خاوەنی عیلم و ناوو شۆرەت بێت، ئەوا زیاتر ئەم کەسە بوغرا دەبێت و ئەو دەکاتە بەڵگە کە گوایە بۆ ئەو فلان کاری نەکرد یان فلان تاوانی ئەنجام دا. ئەگەر ئەو لە بەرچاونەما دەنیشێ

به کەسێکی سست ترەوە، وە هەر بەم شێوەیە بەردەوام دەبێت تا وای لێ دێت کەس حەز بە بینینی ناکات و دەڕوخێو دەکەوێت و هەرگیز بەرەو پێش هەنگاو نانێ.
وەك وتراویشە:

ومن يتهيب صعود الجبال   يعش أبد الدهر بين الحفر

٣١.کەسێك بکەوێتە ناو تاوانێکەوە شەرمەزاری بەردەم هاوڕێیانی بکات: کە ئەمەش ب پێچەوانەی خاڵی پێشووەوەیە ئەو کەسەی کە ووتمان خەڵك چاوی لێ کرد ئەگەر خۆی بینیەوە لەناو تاوانێکدایەو کەسانیتر چاویان تێوەی بوو بە تایبەتی ئەگەر ئەو تاوانە زۆر گەورە بوو لە حەقیدا، ئەوا دەڕوخێو ڕوشکاو دەبێت و خۆی کەنارگیر دەکات. لەگەڵ ئەوەی هەموو کەسێك شایستەی هەڵە لێ ڕودان و گوناه کردنە. چارەسەریش بەوە دەبێ هاوڕێکانی دڵ نەوایی بکەن و داوای تەوبەی لێ بکەن تاپەشیمان ببێتەوەو چاکە ئەنجام بدات چونکە چاکە خراپە دەسڕێتەوە. خوای گەورە دەفەرموێت:(أقم الصلاة طرفي النهار وزلفى من اليل ان الحسنات يذهبن السيئات...). وەبیری

بخەنەوە کە پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت: **(کل بنی أدم خطاء وخیر الخطائین التوابون).**

٣٢.کەم تەرخەمیو سستی نواندن لە چارەسەرکردنی سستیو خاوبونەوە: ئەگەر کەسی تووش بوو خێرا بە دوای دەرمانەکەدا گەڕا ئەوا زوو فریای خۆی دەکەوێت و لیٚی قورس ناکات و زوو شیفای بۆ دێت بەئیزنی خوا. بەلاٚم ئەگەر پشت گویٚی خست و کەمتەرخەمی نواند ئەوا ئەگەر دەسیشی بداتیٚ کاتێکی زیاتری پێویستە تا دێتەوە ئاستی جارانی وەك پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت: **(ان لکل شيء شرة ولکل شرة فترة فان صاحبها سدد وقارب فارجوه وان أشیر الیه بالأصابع فلا تعدوه).**

واتە: هەموو کارێك چالاکیو گورج و گۆڵی هەیەو هەموو چالاکییەکیش سستبونەوەی هەیە. خۆ ئەگەر ئەو کەسە بەپیٚی شەرع ڕۆشت و خۆی نزیك کردەوە بە چاکەکردن لەو ساردییەدا ئەوا ئومێدتان پیٚی هەبێت، بەلاٚم ئەگەر بە خراپە پەنجەی بۆ ڕاکیشراو سنوری بەزاند ئەوا بەتەمای مەبن و حیسابی زیندوی بۆ مەکەن ئەوە لیٚبۆتەوە.

(چارەسەر)

دوای ئەوەی هەندێك لە دیاردەو هۆكانی ساردبونەوە لە دینمان خستە ڕوو هەركەس لەجێی خۆیەوە لە میانەی ئەونیشانانەوە لای ئاشكرا دەبێت تا چەندێك خۆیو چواردەوری گیرۆدەی ئەم دەردەن. بۆیە هەوڵدەدات كە چارەسەری دەستكەوێت چونكە بێ گومان كەسێك ناتوانێ سوود لە چارەسەر وەربگرێت ئەگەر هەستی بە سامناكی ئەم نەخۆشی‌یە نەكردبێت و خۆی بە نەخۆش دانەنێ، وە لە میانەی نیشانەو هۆكانەوە ڕاستەوخۆ دەتوانین چارەسەر بدۆزێنەوە بە بێ باس كردنی بە سەربەخۆیی. چونكە بە خۆ پاراستن چارەسەر بەدی دێت، بەلاّم ئێستا بە كەمێك ووردتر چەند خاڵێكی چارەسەر باس دەكەین:ـ

١.بەردەوام چاودێری‌كردنی ئیمان و تازەكردنەوەی :

گەورەترین بەربەست و ڕێگر لە ساردبوونەوەو خاو بوونەوە لە دین بریتی‌یە لە بەردەوام ئاگابوون لە ئیمان و تازەكردنەوەی، چونكە ئیمان بەردەوام لە بەرز بوونەوەو نزم بوونەوەدایە بۆیە هەردەم پێویستی بە تازەكردنەوە

هەیــە نــەکو زیــانی پیٚبگــات و گــەورەترین ســەروەتت لەدەست بچێت. وەك خوای گەورە دەفەرموێت: (یاایها الذین آمَنــوا آمِنــوا بــالله ورســوله......) وەپێغەمبــەری خــوا(ﷺ) دەفـەرموێت: **(ان الأیمان لیخلق في جوف أحـدکم کمـا یخلـق الثوب، فاسئلوا الله ان یجدد الأیمان في قلوبکم)**. رواه الحـاکم والطبري

واتــە: ئیمــان و بــڕوا کــۆن دەبێــت لــە هــەر یەکێکتانــدا هـەروەکو چـۆن پۆشـاك کـۆن دەبـیٚ. جـا لـە خـوای گـەورە بپاڕێنەوە کە ئیمان لە دڵەکانتاندا نویٚ بکاتەوە.

بۆیـە هـاوەڵاٚن کـە بەیـەك دەگەیشـتن دەیـانوت:(تعـال بنـا نجلـس نـؤمن سـاعة)، کەواتـە مـەجلیس و دانیشـتنەکان پڕبکرێتـوە لـە یـادی خـواو باسـی عیبادەتـەکان نـەك شـتی دونیایی.

٢. هەست کردن بە چاودێری خوایی بەسەرتەوەو زۆر زیکرو یادکردنی: پێشـینانی خواناس زۆر یـادی خـوای پەروەردگاریان دەکـردو لیٚـی دەترسـان و ئومێـدیان پیٚـی هــەبوو وەخۆشــیان دەویســت. بۆیــە جارێــك یــەکێك لــە سەلەف دەچێتە بازاڕەوە لەبەر خۆیەوە یـادی خـوا دەکـات

و زیکر دەخوێنیٚ. پیاوێك گویٚی لیٚ دەبیٚ دەڵیٚ: ئەریٚ کابرا تۆ شێتی؟! ئەویش دەفەرمویٚ:(لا يا أخي هذا دواء الجنون). واتە: نەخێر برا ئەم زیکرە دەرمانی شێتییە.
بۆیە بەردەوام بوون لەسەر هەست کردن بە ئاگا لیٚبوونی خوایی‌و خوێندنی زیکرەکان بە گشتی وە بە تایبەتی قورئان خوێندن گەورەترین پارێزەرە بۆ زۆربەی دەردەکان وەك: شێتی‌و دڵەڕوکیٚ‌و خەفەت و نارەحەتی‌و ساردبونەوە کە ئەمرۆ ئەمانە لە هەموو کات زۆرترە.... خوای گەورە دەفەرموێت :(الا بذكر الله تطمئن القلوب).
٣. دلَسۆزی (الأخلاص)و تەقواو زانینی ئەو پاداشت و فەزڵەی خوای گەورە ئامادەی کردووە بۆ ئیش کەران: بۆ ئەوانەی لە کێڵگەی کاری دەعوەو تیٚگەیاندنی خەڵکیدا کاردەکەن. چونکە هەرکەسێك مەبەستی بۆ خوا بوو وە لە خوا دەترسا بە ئومێدی پاداشتی بەهەشت ئەوا لا ناکاتەوە بەلای باق و بریقەکانی دونیاداو هەرگیز نایگۆڕێتەوە بە کالاٚ گرانبەهاکەی بەهەشت.
٤. **پاکردنەوەی دڵ:** پاکردنەوەی دڵ لە ژەنگ و ژاری گوناهە پەنهانەکان چاکترین هۆکارە بۆ ئاسودەیی‌و

شـادمانیو گـەرم و گـوڕی، لـەو گوناهانـەش بـە تایبـەتی حەسـودی(ئیرەیی). ئیمـامی ئەحمـەد لـە مەسـنەدەکەیدا هێناوێتی کـە جارێکیـان پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) فـەرمووی: ئێسـتا پیاوێـك لـەم دەرگایـەوە دێتـە دەرەوە لـە ئـەهلی بەهەشـتە. ئەوەنـدەی پێنەچـوو کابرایـەك هاتـەدەر ڕیشـی ئاوی لیٚدەتکا. بۆ ڕۆژی دواتر بە هەمان شێوە فـەرمووی: ئێسـتا پیاوێك لـە دەرگاوە دێتـە دەر لە ئـەهلی بەهەشـتە، پـاش کـەمێك هـەمان پیـاوی دوێنـێ هاتـە دەر. بـۆ رۆژی سێیەم هـەمان شـتی فـەرموو هـەمان کـابرا هاتـە دەرەوە. بۆیە عبداللە کوڕی عەمری کـوڕی عـاص گـەنجێکی بـە گـوڕ بوو فەرمووی: ئەم پیـاوەی کـە پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) سـێ جـار شـایەتی بەهەشـتی بـۆ دا ئـیلا ئـەبێ چـاکەیەکی گـەورەی هـەبێت کـە ئـەنجامی دەداو ئێمـە نـایزانین. بۆیـە کاتێ کـابرا ڕۆیشـت عبـداللە شـوێنی کـەوت تـا ماڵـەوەو لـە دەرگای داو پێی فەرموو: ئەی مامە من لەگەڵ باوکم دەمە بۆڵەیەکم بووە بۆیە ئەمەوێ لەلات بمێنمەوە تا باوکم دڵی باش دەبێتەوە. ئەویش فەرمووی: أهلا وسهلا

عبـدالله دەفـەرمویٚ: چـەند ڕۆژێـك لەگـەڵی مامـەوە هـیچ زیادە نوێژو ڕۆژوو عیبادەتێکم لیٚ نەبینی لەخۆمان زیـاتر. بۆیە پێم ووت: ئەی مامە لـە ڕاستیدا من هـیچ کێشـەیەکم لەگەڵ باوکمدا نەبووە، بەلاٚم گویٚم لـە پێغەمبـەر بوو(ﷺ) سیٚجار شایەتی بۆ دایت کە تۆ لە ئەهلی بەهەشتی، بۆیـە منیش حەزم کرد هۆکەی بزانم بەلاٚم کە تەماشام کردیت هـیچ زیـادە نوێـژو ڕۆژوویـەکم لێـت نـەبینی. ئـەویش فەرمووی: ئەی برازای خۆم هەر ئەوەیە کە بینیت و هـەر ئەوەندەم هەیە. بەلاٚم خاڵێکی تریش شك دەبەم ئـەویش هـەر کـاتیٚ دەچمە سـەر جێگـای نوستنم و وەردەگەڕێمـە سەرلایەکی ترم یادی خوای پـەروەردگارم دەکـەم. پاشان فەرمووی: وەهیچ شەوێکم لیٚ نەڕۆیشتوە کە لە دڵمدا ڕق و کینێـك هــەبوو بێــت بەرامبــەر موســڵمانێك . عبــدالله فـەرمووی:(هـذە الـذي أدخلتـك الجنـة) دەسا ئـەم سیفەتە وای لیٚکردویت لە ئەهلی بەهەشت بیت.

کەچی لەمڕۆدا لە جیاتی پێشبڕکیٚ کردن لە سەر خێرو چاکە، دەبینی ڕق و حەسودیو کینە لە نێوان هەندێك لـە خەڵکیـدا سـەری هەڵـداوە کـە ئـەم ڕقـە بووەتـە هـۆی

دوژمنايەتی كردنی يەكتریو سەلام لەيەك نەكردن. بۆيە پێويستە وەك خوای گەورە فێرمان دەكات هەردەم بڵێين:(ولا تجعل في قلوبنا غلا للذين آمنوا..)

٦. گرنگی‌دان بە مەنهەجی وەرگرتن و كاركردن بەپێی قورئان و سونەت: چونكە هەركەسێك لەسەر ڕێڕەوێكی هەڵە كاربكات و پاش ماوەيەك بۆی ڕوون دەبێتەوە كە لەسەر هەڵە ڕۆيشتوە ساردەبێتەوەو تووشی هيلاكی‌و ماندوبوونی دەرونی دەبێت و پەشيمانە لەو تەمەنەی كە لێی ڕۆيی.

٧. شارەزابوون لە واقيع: لەو واقيعە تاڵەی چواردەورمان كە ئەمەش تێگەيشتنە لەو هەموو پيلانەی كە بەدەست دوژمنانی ئيسلامەوە دەيبينين ئەو دوژمنەی كە لە پێستی خۆمانەو بە زوبانی خۆمان دەدوێ. چۆن تووشی ساردبونەوە دەبێ كەسێك كە شارەزابێت بە برينداری ئوممەتی ئيسلام؟. كە ديارە هەموو ئەو بەڵاو كێشانەی ڕۆژانە دێتە ڕێگامان پێويستی بە شارەزايی بوون هەيە لە هۆكارەكانی دروست بوونی، خۆپاراستن لێی، چارەسەری... تا نەمانڕوخێنێ‌و چۆكمان پێ دانەداو

بـزانین چـۆن مامەڵـەی حەکیمانـەی لەگەڵـدا دەکـەین و چارەسەری دەکەین لەو کات و شوێنەدا. چونکە ابن القیم لـە پێناسـەی حیکمەتـدا دەفـەرموێت:(الحکمـة هـي فعـل ماینبغي کما ینبغي في الوقت الذي ینبغي). واتـە: دانـایی بریتی‌یە لە ئەنجامدانی ئەو کارە شەرعیەی کە پێویستە بەو جۆرەی کە پێویستە لەو کاتەی کە پێویستە .

٨. **میـانڕەوی (الوسـطیة)**: مامناوەنـدی گـرتن لـە هـەموو کارێکدا لە ڕەوشتە بەرزەکانی ئیسلامە چونکە بریتی‌یە لە خۆپاراسـتن لـە تێپەڕانـدن و بـە زایـەدان. وە میـانڕەوی شەرعیانە بریتی‌یە لە لوتکەی چاکێتی. چونکە میانڕەوی لـە دەعـوەدا بریتی‌یـە لـە دانـی مـافی خـوای پـەروەردگارو دانی مافی کەس و کار. میانڕەوی لـە کارکردنـدا بریتی‌یـە لە نێوانی خاوو خلیچکی‌و تەمبەڵی و زۆر خۆ پڕوکاندن. میـانڕەوی لـە بەخشـیندا بریتی‌یـە لـە نێـوانی ڕەزیلی‌ـو دەست بلاوی. هەر لەبەر ئەمەشە هەردوو خاڵەکەی ئەملاو ئەولای لە شەرعدا بێزراوە. ئەوەتا جارێك کابرایـەك دێتـە خزمەتی پێغەمبەری خوا(ﷺ)و پارچەیەك ئاڵتونی هێناوە تا بەدیاری پێی ببەخشێ، ئـەویش ڕووی لێ وەردەگێڕێ.

بۆیە دەچێتە بەردەمیو جارێکیتر ڕوی لێ وەردەگێڕێ. تا لای سـێیەمەوە دەچـێتەوە ڕووبـەڕوی دەوەسـتێو پێغەمبەری خوایش(ﷺ) لێی وەردەگرێو فڕێی دەدات، هاوەڵەکـە دەفـەرموێ: ئەگـەر بـەر سـەری بکەوتایـە دەیشکاند. پاشان فەرموی:(**يأتي أحدكم بما يملك ثم يقعد يقول لو أنني ولو أنني...**) واتە: یەکێك لە ئێوە دەچێت چی هەیە دەیهێنێو پاشان بە دەستی بەتاڵ لەماڵەوە دادەنیشێ پەشیمانی دەردەبڕێ و دەڵێ ئەگەر من ئەمەو ئەوەم هەبوایە .....

لەبەرئەوە مامناوەندی کردن لە هەموو کارێکداو بەپێی شەرع ڕۆیشتن چاکترین پارێزەرە لە ساردو خاوبونەوە. چونکە ئادەمیزاد وا لێ دەکات خۆی لە دوو ئەمسەرو ئەوسەری خراپ بپارێزێت. نە خۆی زۆر هیلاك و ماندوو بکات و مافی خۆیو لاشەییو خێزان و کەس و کاری پێشێل بکات، نە وای لێ دێت خۆپەرست بێت و خەمی دەوروبەرو واقیعەکەی نەخوات.

٩. ڕیکخستنی کاتەکان و لە خۆپرسینەوە: چونکە لە خۆپرسینەوە چاکردنی لایەنە خراپەکان و بەهێزکردنی

لایەنـە چـاكەكانە. ئـەویش بـەوەی لـە خـۆت بپرسـیتەوە چەند كاتت بە فیڕۆداوەو شەوان لەسەر جێگا چاوێك بەناو تۆمـاری ئـەو ڕۆژەتـدا بگێڕیـو سەرزەنشـتێكی نەفسـت بكـەیت. كـە چـاكترین و گـرنگترین سـوودی ئـەم كـارە پەشیمان بوونەوەو تەوبەكردنە لە تاوانـەكانی ئەو ڕۆژەت كـە بەمـەش لـە گوناهـەكانی خـۆت كـەم دەكەیتـەوە. وە سـودێكی تـری پاراسـتنی ئـەو كاتەیـە كـە دەسـتمایەی تەمەنمانـەو گرنگـی پێـدانێتی. دەگێڕنـەوە (ابـو البركـات) بـا پیری شـیخ الاسـلام ابـن تیمیـة (ڕەحمـەتیان خوایـان لێبێـت) كـاتێ بچوایەتە حـەمام بـۆ خۆشـۆردن كوڕەكـەی بانگ دەكردو دەیفەرموو: ڕۆڵە لەلای دەرگاكەدا دابنیشەو كتێبـێكم بـۆ بخوێنـەوەو دەنگـت بـەرز بكـەرەوە. ئـەویش لەبەر ئەوەی لە ناو گەرماوەكەدا لەبەری بكات. جا سەرنج بـدە ئـەو پیاوچـاكانە نەیانهێشـتووە ئـەو كاتانـەیان لـە دەست دەرچێت. ئا بەمـە گەشـتبوونە پلـەی چێـژو لـەزەت وەرگرتن لە عیبادەت.

ابـن القـیم دەفـەرموێ: نـەفس وەك شـاخێكی بـەرزو سەخت وایە كە بە سەریدا سەردەكەویت، شەیطان دەڵێ:

نەکەیت ناتوانی بیبڕیت و تۆ هێزی ئەمەت نییە. بەڵام کاتێ گەشتیتە لوتکەکەی ئیتر دەگەیتە پلەی چێژ و لەزەت وەرگرتن لە عیبادەت و قورسی ئەو عیبادەتە لەسەر شانت نامێنێ.

١٠. پابەندبوون بە کۆمەڵەوە: چونکە لە وەسیەتەکانی پێغەمبەری خوا(ﷺ) بۆ حوزەیفە کە پرسی لە کاتی بەڵاو فیتنەو ئاشوبدا چیبکات فەرمووی: **(تلزم جماعة المسلمين وامامهم)**. واتە: پابەند بە بە کۆمەڵی موسڵمانان و پێشەواکەیانەوە. چونکە شەیطان لەگەڵ یەکەو لە دوو دوورە. وە هەر کەسێك بمرێت و لە کۆمەڵی موسڵمانان دووربێت بە نەفامی دەمرێ.

جا ئەم کۆمەڵەش مەبەست پێی مانا فراوانەکەیەتی ئەویش کۆمەڵی ئەهلی سوننەو جەماعەتە کە بریتییە لە کۆمەڵی ڕزگاربوان و دەستەی سەرخراوان وە زۆر فراوانترە لەو کۆمەڵە تایبەت و سنوور تەسکانەی کە ئەمانیش هەر لە ئیسلامدان مادام کارێکیان لێ نەوەشێتەوە کە بەو کارە لە ئیسلام دەربچن. وە پابەندبوون بە کۆمەڵ و تێکەڵاوبوونیان وا دەکات کە

براكانی ئاگایان لیٚی بیٚت و یارمەتی بدەن و پیٚشبڕكیٚی چاكەی لەگەڵدا بكەن و كە لاواز بوو دەستی بگرن و نەیەڵن بكەویٚ. وە دەبیٚ موسڵمان ئاگای لەوە بیٚ هیٚشتا كاتی خۆ كەنارگیركردنی شەرعیانە نەهاتووە، تا بڕواتەوە بۆ ماڵ و قەپ بكات بە بنجی دارەكەدا كە لە فەرمودەدا ئامـاژەی پیٚكـراوە. پیٚویستە بیٚتە مەیدان و دەستیٚكی هەبیٚت لە ئیصلاح و چاكەخوازیو گەڕانەوەی كۆمەڵگا بەرەو شەرع.

١١. یارمەتیدان و بە هاناوە چوونی كەسە ساردبووەكان:

موسڵمان وەك چۆن دەبیٚت خەمخۆر بیٚت بۆ كەسانی نەفام و لاڕیٚو دەیەویٚ بیانهیٚنیٚتە سەر ڕیٚ. دەبیٚت چەندان جار بە پەرۆش تر بیٚت بۆ ئەو كەسە موسڵمانە دڵسۆزو چاكەكارەی كە ئیٚستا تووشی ساردبوونەوە بووەو دەبیٚ خیٚرا دەست بداتە ژیٚر باڵیو هەڵی بسیٚنیٚتەوە، ئەویش بە بچووك كردنەوەی هەڵەكانی لەبەر چاویداو سەردانیكردنیو بیٚئومیٚد نەبوون لیٚی. چونكە لەوانەیە ڕۆژیٚك بیٚت خۆشی تۆش تووشی هەمان دەرد ببیت. لەبەرئەوە لە دەست دانی ئە وكەسە خاوەن ئەزمون و

کۆنانه لەدەست دانی دەسکەوت و سامانێکی زۆر گەورەو گرانبەهایـه. یـەکێك لـەو هەڵانـەی هەنـدێك لـه موسـڵمانان ئـەنجامی ئـەدەن و هەسـتی پـێ ناکـەن بریتیـیـه لـه قسـه دابڕین و سـەردانی نـەکردن و گـەورەکردنی گوناهەکـەیی‌و باس کردنی‌و سومعه زڕاندنی. لەبەرئەوە پێویسته هەردەم موسـڵمان بەسـەرهاتی حاطـةبی کـوڕی ئـەبی بەلتەعـەی لەبەرچـاو بێـت کـه کـاتێ ویسـتی هـەواڵێك بگەیەنێتـه قـــورەیش وخـــوای گـــەوره پێغەمبـــەری(ﷺ) لێ ئاگادارکردەوەوبانگیـان کـردو عومـەر فـەرموی: ڕێـم بـده بدەم له گەردنی ئەم مونافیقه، فەرموی: تۆ چوزانی عومەر ئەمه بەشداری بەدری کردوەو خوای گەورەش فەرمویـەتی چی‌دەکەن بیکەن لێتان خۆش بووم...

هـەروەها دوای ئـەوەی براکـانی یوسـف (علیـه الصـلاة والسـلام) ئـەو هـەموو خراپـەیان لەگـەڵ یوسـف کـردو بـه منداڵی دوای لێدان و هەڵدانه بیرێکەوه فرۆشـراو تووشـی تـاقی کردنـەوەی قـورس و زینـدانی کـردن بـوو، هـەموو بـەهۆی خراپـی براکانی‌یـەوه. بـەڵام لـه کۆتایـدا داوای

لىێبوردنيان لىێكرد ئەويش فـەرمووى: (لاتثريب عليكم اليوم يغفر الله لكم......).

١٢. پەروەردەيــەكى گشــتگيرى تــەواو: ئــەويش بــە خــۆ پــەروەردەكردن و پــەروەردەكرنى نەوەيــەكى چــاك لەســەر بەرنامەيــەكى گشــتگيرى تــەواو بــە ڕەچــاوكردنى هــەموو لايەنەكانى ئيسلام، هەر لە عيبادەت و زانست و طاعەت، تـا هـەموو بوارەكـانى تـرى ئـەم دينـە. وە يـەكێك لـە هەڵـە ديــارو زەقــەكانى هەنــدێك لــە كۆمەڵــە ئيســلامىيەكان بريتىيە لە گرنگىدان بە لايەنێك لە لايەنـەكانى ئيسـلام و فـەرامۆش كردنــى لايەنــەكانى تــر كــە ئەمــەش وا دەكـات زۆرێـك لـەو ئەندامانـە هەسـت بـە ناتـەواوى بەرنامەكـەيان بكـەن و تووشـى ساردبوونەوە ببن. لەبـەر ئـەوە پێويسـتە هــەموو لايەنــەكانى ئــەم ئيســلامە هــەق و ســەنگى خــۆى بـدرێتىٚ لـە پـەروەردەو پاكردنـەوەى دەرون و بانگـەوازو جيهادو ڕاگەياندن و.....هتد.

١٣. جــۆراو جــۆركردنى پەرســتش و كــار: ئــادەميزاد سروشــتى بــە جۆرێكــە حــەزى بــە گۆڕانكــارىو جــۆراو جـۆركردنى كـارە. بۆيـە لـە ئيسـلام دا لەگـەڵ فەرزەكانـدا

کۆمـەڵێك سـوننەتی هەمەچەشـن هەیـە کـە ئـادەمیزاد وا لیَـدەکات لـەزەتی زیـاتر لـە فـەرزەکان و عیبادەتـەکانی وەرگرێت و ئەگەر لـە دانەیـەکیان بیَتاقـەت بـوو دانەیـەکی تریان جیَبەجیَ دەکات و بەم جۆرە هـەردەم لـە خێرەکـەدا دەمێنێتەوە. هەر لەبەر ئەمەش بوو پێغەمبـەری خـوا(ﷺ) هـەموو ڕۆژێـك ووتـاری بـۆ هـاوەڵاَن نـەدەدا تـا سسـتیو بیَتاقەتی ڕویان تیَنەکات و وەڕس نەبن .

عبداللەی کوڕی مەسعود هەموو پینج شـەممانێك ووتـاری بـۆ هـاوەڵاَنی دەدا. پیاوێـك ووتـی: ئـاواتم دەخواسـت کـە خۆزگـە هـەموو ڕۆژێـك شـتت بـۆ بـاس دەکـردین. ئـەویش فـەرموی: بۆیـە واناکـەم ئەترسـم وەڕسـتان بکـەم. منـیش جاروبـار ووتارتـان بـۆ دەدەم هــەروەك چـۆن پێغەمبــەری خوا(ﷺ) جاروبار ووتاری بۆ ئێمە دەدا لە ترسی ئـەوەی نەکو وەڕس و بیَتاقەت ببین /متفق علیە.

١٤. **پێشەنگی چاك:** بوونی کەسێکی پێشەنگ و قیدوە لە مامۆسـتاو زانـاو شـارەزایانی هاوچـەرخ وا لـە موسـڵمان دەکات هەردەم بە گوڕ بێت وچاو لەو پیاوانە بکات. لەبـەر ئـەوە پێویسـتە موسـڵمان هـەردەم بـە دوای ئـەو کەسـانەدا

بگەڕێت و هاوڕێیەتیان بکات و لە گەڵیاندا بژیو لەوان ئەزمونی دین ودنیا فێر بێ. هەروەها کۆمەڵگەی چاکیش گرنگیوکاریگەری هەیە. لەبەر ئەم خاڵەش دەبینین هاوەڵان و تابیعیو تابیعی تابعین لە هەموو چاخەکانیتر پڕخێرتربوون چونکە نزیکتربون لە سەرچاوەی وەحیو پێشەوای مرۆڤایەتییەوە(ﷺ).

ئەحمەدی موفتی زادە دەفەرموێ: تەماشای هاوەڵانم کرد لەگەڵ ئێمەدا هیچ جیاوازییەکم بەدی نەکرد کەوای لەوان کردبێت بەوچەشنە خۆفیداکاری ئەم دینەبوون جگە لە دووشت:

یەکەم: ئەوان پێشەنگ و مامۆستاکەیان پێغەمبەر بوو(ﷺ).

دووەم: قوتابییەکان بریتیبوون لە هاوەڵان کە هەموو گیانیان کردبوو بە دڵ بۆ وەرگرتنی ئیسلام و پەخشکردنی بەسەر ڕوی زەویدا.

وە سیدقطب دەفەرموێت: جیازی ئێمەو هاوەڵان ئەوەیە ئەوان بە یەکجاری دەستیان لە نەفامێتی

هەڵـدەگرت و نەدەگەڕانـەوە سـەری، وە گویٚگرتنیـان بـۆ کارپێکردن بوو. وەئیسلامیان بە گشتگیری وەردەگرت.

١٥. هیمەت بەرزیو چاوبڕینە ئامانج و کۆشین بۆی:

پیاوێك هاتـە خزمـەتی پێغەمبـەری خـوا(ﷺ)و فـەرمووی: مـن ئەمـەوێت لـە بەهەشـت دا هاوڕێـت بم. ئـەویش فـەرموی:**(أعـني علـى نفسـك بكثـرة السـجود)** واتـە: سـا پشتیوانیم بکە بۆ خۆت بە زۆر سـەجدە بـردن. لەبـەر ئـەوە کەسێك مەبەستی بـەرزی هـەبێت پێویستە شـەونخونی بۆ بکـات. بۆیـە جارێکیـان پیـاوێکی خـەواڵوی زۆر حـەز بـە خەوکەری سست بە یەکێك لە زانا بەرزە دیارەکان دەڵێت: ئەمـەوێت وەکـو تـۆم لێ بێـت. ئـەویش پێـی دەفـەرموێت: (أأبيت سهران الدجى وتبيته نوما تبغـي بعد ذاك لحـاقي). واتـە: ئایـا مـن هـەردەم شـەوان بێـدارو بەخەبـەرم و تـۆش شەو بەسـەر دەبـەیت بـە خـەوێکی قـوڵ و پاشـان ئەتـەوێت پێم بگەیتەوەو وەك منت لیٚبێت!!

لەبەرئـەوە ئێمـە مەبەسـتەکەمان زۆر لـەوە بـەرزتر و گـەورەترە کـەبۆی بخـەوین ئەومەبەسـتەش بریتیـیە لـە ڕەزامەندی خوای پەروەردگاروبەهەشت.

بڕوانـه کەسـێکی گـەنج دەیـەوێت ژن بهێنـێ چـۆن بـۆی تێدەکۆشێو هـەردەم خـەیاڵی لای ئەوکارەیـەو بەپەرۆشـە بـۆی. کـە ئەمـە شـتێکی دونیایییـە ئـەی چـۆن موسـڵمان نابێ چەندان قات زیاتر هەوڵ و پەرۆشـی بەهەشت بێت. شاعیریش دەڵێ :

بقـدر الكـد تكسـب المعـالي   مـن طلـب العلـى سـهر الليالي.

١٦. زۆر یادکرنی مردن و ترسان لە عاقیبەت خراپی:

وەك پێغەمبەری خوا(ﷺ) دەفـەرموێت: **(أكثروا ذكـر هـازم اللذات)** واتە: زۆر یادی لەزەت پچڕێنەکە بکەن کە مردنە.

وەهــەر کەســێك یــادی مــردن بکــات ســێ شــتی پــێ دەبەخشرێ:

١.زوو تەوبەکردن.

٢. قەناعەتی دڵ ودەروون.

٣. چالاکی لە عیبادەتکردندا .

وەهەرکەسێك مردن لە بیر خۆی بەرێتەوە توشی سێ سزا دەبێت:

١.دواخستنی تەوبەو پەشیمان بوونەوە.

٢.ڕازی نەبوون بە کەم.
٣. تەمبەڵی لە عیبادەت کردندا .
پێویستە موسڵمان ئاگاداری ئەو فەرمودە بێت کە پێغەمبەری خوا(ρ) دەفەرموێ:(کەسی وا هەیە کار بە کردەوەی ئەهلی بەهەشت دەکات تا نێوان ئەم و بەهەشت بە ئەندازەی باڵێکی دەمێنی لە کیتابەکەی دا نوسراوە وەردەگەڕێ پاشان کرداری ئەهلی دۆزەخان دەکات و دەچێتە ناوی ......) پەنا بەخوای گەورە... بۆیە هەردەم ئاگاداری ئەوە بین نەکو بە موسڵمانێتی نەبێت و بمرین و پەیمانێکی وا ببەستین و بدەین بە خوای خۆمان کە هەردەم لەسەر ڕێبازی ئەو بین و بە شوێن پێغەمبەری ئەو(ﷺ) بکەوین .
١٧.**ئارامگرتن:** خوای گەورە لە باسی ئەهلی بەهەشتدا دەفەرموێ: (سلام عليكم بما صبرتم فنعم أجر الدار). کەواتە ئامگرتن پاداشتەکەی بەهەشتە. وەدەفەرموێ:(اني جزيتهم اليوم بما صبروا انهم هم الفائزون).
١٨. ڕەخنە لەخۆگرتن وچاوگێڕان بە کردەوەکاندا:

چـونکه بـه گـویٚگرتن لـەو کەسـانەی ڕەخنـەی بنیاتنـەر دەگرن و هەڵەکانمان دەخەنەڕوو زیاتر بەرەو چاك بـوون و پـاك بونـەوە دەچـێن و ڕاسـت دەبینـەوە لەبـەر ئـەوەی ئـادەمیزاد بـە تـەواوی خـۆی ناناسـیٚ وەك ئـەو کەسـەی بەرامبەری دەیبینیٚ. لەبەر ئەوە پێویستمان بە یەکتری‌یە .

١٩. تێڕوانین لەژیانامەی پێغەمبەران: کە چۆن تیٚکۆشان و ئارامیـان گـرت. بۆنمونـە نـوح پێغەمبـەر (علیـه الصـلاة والسـلام) نۆسـەدو پـەنجا ساڵ تـەنها خـەریکی بانگـەوازو ئیصـــلاح بـــووە. ئـــەم تەماشـــاکردن و لیٚوردبـــوون و خوێندنـــەوەی ژیاننامـــەی ئـــەوان چـــاکترین پاڵنـــەرە بـــۆ پـــەروەردە کـــردن و چـــالاك کردنـــی موســـڵمان چـــونکە ئادەمیزاد سروشتی وایـە لاوازی‌و مەلـەل ڕوی تیٚدەکات. جا لەم کاتەدا پێویستی بە پێشەنگێکی چاکە تا چاوی لیٚ بکـات. ئـەی ئـەو کەسـانە کـێن کـە ئـەم پێویسـتە چاویان لیٚبکـات؟ ئـەویش پێغەمبەرانـە (علـیهم الصـلاة والسـلام) چـونکە خـوای گـەورە دەفـەرمویٚ (اولئـك الـذين هـداهم الله فبهداهم اقتده)

٢٠.پاڕانەوە: ئەویش عیبادەتێکە مەخلوق تیایدا لاوازی خۆی بۆ خالقی دەردەبڕێ. چونکە هەر ئەو شایستەی لێپاڕانەوەیە. وەك خۆی دەفەرموێ: (أمن يجيب المضطر اذا دعاه ويكشف السوء...).

وەهەر ئەوە شایستەی وەڵام دانەوەو بەهاناوە هاتنە. کە ئادەمیزاد هەردەم پێویستە بۆ گشت کارێکی تەنها لە خوای پەروەردگار بپاڕێتەوە. جا چۆن موسڵمان کاتێ توشی موسیبەتێك دەبێت لە ژینیدا دەپاڕێتەوەو هانا بۆ خوا دەبات. ئەوا چەندین جار زیاتر پێویستە کاتێ توشی بەڵاو موسیبەتێك دەبێت لە دینیدا یان توشی دەردەداری دین کزبوون دەبێ پێویستە زیاتر بپاڕێتەوە. چونکە پێ دەچێت موسیبەتی لاشەو ژین بەخێرو چاکە کۆتایی بێت و بەخێر بۆت بنوسرێت گەر ئامگربیت. بەڵام موسیبەتی دین بەو جۆرە نییە. پێغەمبەریش(ﷺ) دەفەرموێت: (ان الأيمان ليخلق في جوف أحدكم كما يخلق الثوب، فاسئلوا الله أن يجدد الأيمان في قلوبكم).

بەڵام بەداخەوە زۆر برا لەم ڕۆژەدا دوعای فەرامۆش کردوەو سستی تیادەکات و بە بیانوی ئەوەی دوعا گیرا

نابێت. كه ئه‌مه خۆی بۆ خۆی یه‌كێكه له هۆكانی گیرا نه‌بوونی پاڕانه‌وه‌و نیشانه‌یه‌كی خراپه. چونكه هه‌ر كه‌س له خوا نه‌پاڕێته‌وه خوای گه‌وره لیٚ‌ی‌ده‌ڕه‌نجیٚ. جا ئێمه‌ش عه‌بدێكی لاوازین و گه‌ر له خوای په‌روه‌ردگار نه‌پاڕێینه‌وه كیٚ هه‌یه فریاد ڕه‌سمان بێت له‌م هه‌موو ته‌ڵه‌و ته‌نافی جاڵجاڵۆكانه‌ی له‌م سه‌رده‌مه‌دا ته‌نراوه. بۆیه خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموێت: (أليس الله بكاف عبده ويخوفونك بالذين من دونه..).

ئیمامی عومه‌ر (ڕه‌زای خوای لیٚ‌بێت) ده‌فه‌رمویٚ :(والله اني لا أحمل هم الأجابة ولكني أحمل هم الدعاء).

واته: سوێند به‌خوا من خه‌فه‌ت ناخۆم و خه‌می گیرانه‌بون و وه‌ڵام نه‌دانه‌وه‌ی پاڕانه‌وه هه‌ڵناگرم، به‌ڵام خه‌می نه‌پاڕانه‌وه هه‌ڵده‌گرم .

له كۆتایی‌دا هیوادارم ئه‌م بابه‌ته به باشی بخوێنینه‌وه‌و هه‌وڵ بده‌ین سه‌رجه‌م ئه‌و هۆكارانه‌بگرینه به‌ر كه ده‌بنه هۆی گه‌رم بوونه‌وه‌و واز له‌و خاڵانه بهێنین كه فاكته‌ری سارد بوونه‌وه‌ن.

زنجیرەی پەروەردەیی:

١- سوودەکانی هاوڕێیەتی پیاوچاکان.

٢- بڵاوبوونەوەی داوێن پیسی..هۆکارو چارەسەر.

٣- دیاردەی مەی خواردنەوە لە ناو گەنجاندا.

٤- دامەزراوی.

٥- زمانت بە یادی خوای گەورە پاراو بکە.

٦- نوێژی جەماعەت و هامشۆکردنی مزگەوت.

٧- بۆ خوشکێکی لەچکە بەسەر لەم مانگەدا.

٨- تاقی کردنەوەی خوای گەورە حەتمی‌یە.

٩- دیاردەی ساردبوونەوە لە دین.